

תשעה באב תשפ"ה
גיליון מס' 75

מזיש: הרב נתנאל משיולם

מחבר הספרים: "שמח בחור",
"הרמוניה בחיק הבית" ו"מלאכת
מחשבת"

שתהיו אוהבים זה את זה

כל מחלוקת שהיא לשם שמים - סופה להתקיים

מקדש שני מפני מה חרב? מפני שהייתה בו שנאת חנם

לא תתגודדו

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה במייל

1shol1@walla.co.il

המסע לאהבת חינום

שנאת החנם של דורנו?

במוקד: אפליית בנות ספרדיות בקבלה לסמינרים

מתברר: שכל המפלה, בעצמו הוא מפלה!

- סיפור מרתק עוצר נשימה ומעורר מחשבה -

תוכן

3	לא מגיע לה לבכות פעמיים.....
4	שנאת חינם לא סיפור מהיסטוריה.....
7	להתאבל לחינם על שנאת חינם.....
9	על מה היא נלחמת?.....
10	נפש תאומה.....
12	האמת מתגלה.....
13	סמינר חזרה בתשובה למנהלי ומנהלות הסמינרים.....
16	אין מי שמצליח ללמד עליהם זכות.....
19	הפשט בצריך עיון על מנהלי ומנהלות הסמינרים, האמנם?!.....
23	תמיד טוב.....
26	תחילת השנה.....
29	הבאשערט של הני.....
32	פגישות בסטייל אמריקאי.....
34	רגע האמת של ניסים מגיע.....
36	סדקים בחומה.....
37	אשר יגורו בא להם.....
40	אמריקה כבר לא חלום.....

42		חכם עדיף מנביא
44		עונש עצמי
49		כל המפלה, בעצמו הוא מפלה
56		אנוסים
60		ה' זן ומפרנס
62		המפגש

תיאום ציפיות:

א. הסיפור לא לקוח ממחזות הדמיון, אלא מהתרחשויות שהתרחשו במציאות. עם זאת בכדי לשמור על איזון בין כנות לקוראים ובין הגינות לגיבורי הסיפור לא לחשוף את זהותם, הסיפור ממוזג מכמה מקרים שונים שהתרחשו לאנשים שונים במקומות שונים. והשזירה ביניהם היא מלאכותית על ידי הכותב.

ב. הרכיבים של הסיפור: עמקות, פלפול, דרמה והומור. שילוב של הנאה וחכמה כדי לספק לקורא חווית קריאה: "עוצרת נשימה ומעוררת מחשבה". לאלרגיים לפלפול, ניתן לדלג על הפרקים העיוניים ולהמשיך לפרקים העלילתיים.

לא מגיע לה לבכות פעמיים

היא יושבת על הארץ, בתשעה באב, ושואלת את עצמה, בכנות, האם אני צריכה לצום? הרי כל האבל הוא על חורבן בית המקדש, שחרב על שנאת חינם. וגם היום שנאת חינם היא הסיבה לכך שבית המקדש עדיין לא נבנה. אם כן אלו שנושאים בחינם יצומו. אני מהצד של אלו ששונאים אותם, לא פייר שאלקה פעמים, גם אסבול מהשנאה שלהם כלפי, וגם אצום על זה שהם שונאים אותי בחינם.

רבקה הייתה בחורה מצוינת בגיל הסמינר, שהפגם היחיד שלה הוא היותה ספרדייה... ובשנה האחרונה היא חוותה על בשרה את האפליה האשכנזית של הסמינרים, ובעצם את העקשנות שלהם, לדבוק בשנאת חינם, כי אם זה לא שנאת חינם, אם כן מהי שנאת חינם?

לדעתה הכי הגיוני שאותם מנהלי ומנהלות סמינרים יצומו במקום אותן בנות שיושבות ובוכות בבית, ואולי הם צריכים לא רק לא להתקלח מראש חודש אב, אלא גם לצום מראש חודש.

רבקה מרגישה מרומה, לפתע כל השיחות של המורות שלה 'בבית יעקב' על אהבת חינם, מידות ודרך ארץ, נשמעו לה כלא אמינות שהרי נאה דורש ונאה מקיים, ואם המורות לא יודעות להוות דוגמא אישית לאהבת חינם, אלא ההפך הם חלק מצוות החינוכי של מוסדות אלו המפיצים שנאת חינם, אם כן דבריהם אינם אלא מן השפה ולחוץ.

בא לה ללכת לעזרת נשים של 'חניכי' ולצעוק לעבר בית המדרש, לחינם אתם יושבים על הארץ, בית המקדש לא יבנה כל זמן שיש אצלכם שנאת חינם. כל זמן שבנות יושבות ובוכות בבית על האפליה המופנית כלפיהן. אתם כטובלים ושרץ בידכם, אתם מתאבלים על חורבן שבא בעקבות שנאת חינם, בזמן שאתם דבקים וממשיכים את מסורת שנאת החנם.

שנאת חינם לא סיפור מהיסטוריה

רבקה מנצלת את הזמן בתשעה באב לקרוא את סיפורי שנאת החנם אלו שאינם היסטוריה, אלו שלצערנו הם עדיין חלק ממציאות החיים שלנו בהווה, סיפורי האפוליות בסמינרים -

א' אלול של הבנות מגיע, ה-1 לספטמבר בלעז, אך הגאון מרן הרב אלישיב עומד בפרץ ולא מסכים לפתוח את שנת הלימודים של כיתות ט' בסמינרים, עד שכל הבנות גם אלו שבספר המתכונים של הסבתא שלהם, יש מתכונים של קוסקוס או ג'חנון, במקום מתכונים של קוגל ויאפצ'וק, יתקבלו.

בעיתון "יתד נאמן", ביטאונה של סיעת דגל התורה הליטאית, התפרסמה מודעה: "על דעת מרן הרב אלישיב, החליטה ועדת הרבנים לענייני סמינרים, הואיל ולבנות רבות עדיין אין מקום לימודים בכיתות ט' של בית יעקב בעיר הקודש ירושלים, אין לפתוח לעת עתה את שנת הלימודים בכיתות ט'".

סיפור נוסף היא קוראת בכתבה של חיים כהן הנהג האישי של הגאון מרן הרב יוסף שלום אלישיב, וחבר מועצת עריית ירושלים מטעם סיעת ש"ס -

לפני כ-15 שנים, המצב בירושלים, בכל הנושא של קבלת בנות ספרדיות לסמינרים, היה פשוט נורא. בעקבות זה, מורי ורבי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, החליט להקים ועדת רבנים, שהיא תהיה זאת שתהיה אחראית לפתור את הבעיות, את החרפה שהייתה אז בירושלים, ותכריע בנושא שיבוץ הבנות. במקביל, הגרי"ש גם דאג ודחף לפתוח סמינרים חדשים, ואכן במהלך הזה באמת הייתה סיעתא דשמיא ומאז נפתחו כמה סמינרים חדשים.

בועדת הרבנים שהוקמה על ידי הגרי"ש, היו חברים: יד ימינו הגרי"י אפרתי, הגרי"י דביר והגר"ר רייכמן. מטרתם היחידה הייתה לעמוד על מנהלי הסמינרים, שיבצעו וינהגו כדין ולפי הנחית מרן הגרי"ש כלפי הבנות האלה בקבלה לסמינרים.

אין צורך להרחיב על האבנים ש"אכלו" הרבנים האלה, ועל איך שמנהלי הסמינרים מיררו את חייהם כל שנה ושנה מחדש. אבל בשנה השנייה לאחר הקמת ועדת הרבנים, אחרי שכבר שבעו מכל התרגילים והשטיקים שמנהלי הסמינרים אלופים בלעשות, היה מנהל סמינר אחד שאמר להם במפורש: אתם לא תקבעו לי מה לעשות. הוא פשוט החליט לצפצף על ועדת הרבנים, עד כדי כך שהוא אף התבטא "אפילו הרב אלישיב לא יגיד לנו מה לעשות", עפרא לפומיה.

בלית ברירה הגיעו חברי ועדת הרבנים לרב אלישיב וסיפרו על הבעיה שיש להם עם אותו סמינר ואותו מנהל. הרב התעניין מה הסיבה שהוא לא מוכן לשמוע אותם, את הרבנים, והם בתשובה ציטטו אותו, שהוא אמר "הרבנים האלה לא יגידו לי איך לנהל את הסמינר". אמר להם הגרי"ש: תגידו לו בשמי שזה לא מוסד פרטי. והיה אם הוא יעמוד בסירובו, בלית ברירה נצטרך לבחון עצירת תקציבים לסמינר. ואז הגיעה הפסיקה המפורסמת של הרב, אז הוא אמר בתוקף שמכיוון שמדובר בסמינר שמקבל כספי ציבור והספרדים הם הרי חלק מהציבור, הרי שהמנהל הוא לא בעל הבית בהחלטות כאלה והוא חייב לקבל את מה שועדת הרבנים תורה לו.

כמובן שהרבנים באו אליו עם דברי הגרי"ש והתריאו בו, אך אותו אחד המשיך בסירובו. אז הרבנים עלו לשרת החינוך דאז לימור לבנת, באמצעות ידידי חזי שינלזון שהיה עוזרה, כדי לבצע את ההנחיה של הגרי"ש לעצור לאותו סמינר את התקציבים. השרה ענתה להם שאין לה בעיה לעשות זאת, אבל יש נציגים בתוך אחת מהמפלגות החרדיות שאמרו לה לא להתערב, בגלל שכביכול רק "עסקנים" מטפלים בנושא

הזה, ולא הרבנים. ולכן היא ביקשה לשמוע את הדברים יוצאים מהגרי"ש בעצמו.

חזרו הרבנים לגרי"ש וסיפרו לו שהשרה רוצה להיכנס למעונו ולשמוע את הדברים ישירות ממנו. הגרי"ש נענה ואמר שמאחר ומדובר בדיני נפשות ממש הוא מוכן שהיא תיכנס אליו. ואז אכן השרה נכנסה למעונו ושמעה שם את הדברים ברורים, ישירות מהרב. ולאחר שהיא יצאה היא נתנה הוראה, ובאמת עצרו תקציב לאותו סמינר. כעת, כל בר דעת היה מבין שבזה נגמר העניין, אבל לא. אותו מנהל המשיך בסירובו. כעת המנהל הפעיל מהלך שני, והחליט לא לשלם משכורות למורות, ואת המורות שלח להפגין. חלק מהמורות הפגינו מול ביתי (מאחר והייתי מעורב בנושא) וחלק אחר הפגינו מול ביתו של שינלזון, על כך שבגללנו כביכול אין אוכל לילדים שלהן. אבל כמובן שזה לא הרתיע אותי למלא את רצונו של הגרי"ש. עבר חודש וחצי, והגיע מצב שבעוד יומיים, אם המנהל לא היה מיישר קו, הוא היה עלול לאבד את התקציב לכל השנה כולה. ואז הוא נשבר וקיבל את הבנות.¹

היא קוראת שהקמתה של מפלגת ש"ס הייתה בעקבות האפליה של בנות ספרדיות בקבלה לסמינרים.

¹ שהתפרסמה ב-י"ט באלול תשע"ה בעיתון "כל ישראל" מבית 'קו עיתונות (דתית)' שם מונה לימים ליו"ר דירקטוריון. שם ניתן לקרוא את המשך הכתבה.

להתאבל לחינם על שנאת חינוך

תשעה באב יוצא, גם זה של רבינו תם, והמשיח עדיין לא מגיע וגם לא טלפון מהסמינר. כנראה יצר הרע של שנאת חינוך ניצח גם השנה, בדרך ברכה לבטלה על הצום, ואותם מנהלי ומנהלות הסמינרים ענו לו אמן.

הכיצד הם מתעלמים מדברי המשנה ברורה, הרי הם פוסקים כמוהו?! מייסרת את עצמה -

וכל אלו הימים כל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון הדברים אלו נשוב להטיב, כמו שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו', ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן, כי אין העיקר התענית כמו שכתוב באנשי נינוה: "וירא ה' את מעשיהם" ואמרו חז"ל: "את שקם ואת תעניתם לא נאמר, אלא את מעשיהם", ואין התענית אלא הכנה לתשובה. (משנה ברורה)¹

איך הם מתעלמים מפסק ההלכה של פוסק הדור של עולם התורה הליטאי, מרן הגאון הרב אלישיב, שפסק שמנהל מוסד שלא מקבל ספרדים הוא גנב וגזלן?! כי מוסד שמקבל כספים מהמדינה נחשב למוסד המקבל כספי ציבור, והספרדים הם חלק מהציבור. ולכן אם המוסד לא מקבל ספרדיות מבחינת ההלכה הוא גנב וגזלן.

וכבר קדמו מנהיג עולם התורה מרן ראש הישיבה הגאון הרב שך, שפסק להלכה² -

¹ סימן תקמט, סעיף קטן א.

² מכתבים ומאמרים, חלק ג.

ולזה אני מבקש מכבודו שימסור למנהלים בלי שום תירוצים
ואמתלות, שמחויבים לקבל תלמידים מבני עדות המזרח... ואני
כותב זה בתורת פסק הלכה שאין לנטות מזה.

ובמכתב נוסף כתב¹ –

לכבוד מנהלות הנכבדות של בתי הספר

שלום ורב ברכה

הנני להעיר לכן על החובה המוטלת על קבלת תלמידות בבית
הספר, בלי שום הפליה מאיזה עדה שהיא, וביחוד כשמדובר
בתלמידה שהוריה בעלי תשובה, כמו המקרה שלפנינו,
משפחת.... תחיה. ובעזרת ה' יש לקוות שתבנה בית ישראל
בדרך התורה והמצווה. לדעתי אסור לדחותה, שתהיה מוכרחת
להתקבל בבית ספר... ומצוה גדולה היא שאין להתעלם ממנה
בשום אמתלא וטענה.

מאת הכותב בברכת התורה

אלעזר מנחם מן שך

¹ מכתבים ומאמרים, חלק ב, עמוד קלה, מכתב פד. כז תשרי תשמ"ב

על מה היא נלחמת?

המילים מהכתבה שקראה בתשעה באב נחרטו במוחה: "אפילו הרב אלישיב לא יגיד לנו מה לעשות", היא חשה צביטה בלבה לנוכח המילים המזלזלות, והבינה כי יש כאן לא רק חציית גבולות, אלא גם פגיעה בתשתית הערכים שעליהם גדלה.

הראש שלה התמלא במחשבות: עבור מה היא נלחמת? האם המאבק שלה להתקבל לסמינר טוב, במטרה לזכות בחינוך טוב לרוחניות ויראת שמיים, הוא בסופו של דבר לחינם? אולי דווקא הסמינרים הללו הם לא הכתובת הנכונה לקבל חינוך רוחני טוב. האם סמינר שאינו מציית לגדולי ישראל, ואף מעז לפעור את פיו בצרה הנוגדת את ערכי היהדות, יכול להיות המקום הנכון לקבל בו חינוך רוחני אמיתי?

האם סמינר שפושט ידו מן הגזל, לפי שיטת הרב אלישיב, אפשר לרכוש בו מוסר וערכים?

האם ניתן לקבל יראת שמים ממורות וצוות חינוכי הנגועים בשנאת חינם?

לצד כל המחשבות הללו, היא זקוקה לצאת לנשום אוויר, לנפוש קמעה ולהירגע ממחשבותיה, היא חשבה על האפשרות לנסוע לצפת, העיר המלאה בהיסטוריה ובקדושה. השקט וההשראה שהמקום יכול להציע לה הם בדיוק מה שהיא זקוקה להם בימים אלו של בין הזמנים, כאשר השגרה מתערערת והזמן מאפשר רגעים של מנוחה.

היא נוסעת לביקור אצל קרובת המשפחה שגרה שם, כדי להתנתק לכמה ימים מהמהומה ולמצוא קצת סדר ונחמה בתוך כל הבלגן שיש לה במחשבות.

נפש תאומה

בצפת היא מוצאת נפש תאומה, דודה שלה רחל גם היא נושאת בליבה תחושה של מרמה, כאילו המציאות שיקרה לה, ומעמידה במבחן את הערכים עליה גדלה.

לאחר הספוויר, נגלה את סיפור המפגש המטלטל בין הנפשות התאומות.

רבקה פתחה בעדינות את דלת בית דודתה, אך ברגע שנכנסה, נתקלה בקולות ויכוח מהחדר הסמוך. הנשמע כמו מן השיחות המוכרות בין אם לבתה המתבגרת – על ענייני צניעות, אורך החצאית ומידת הבגדים. אלא שמשוה לא התיישב לה כמו שצריך; לפי החישוב שברשותה, הבת הגדולה שלה בקושי בת 10. היא עצרה לרגע, מנסה להרהר אם אולי טעתה בחישוב, אם הזמן החל להחמיץ אותה או אם היא פשוט מתבלבלת בין מציאות לדמיון.

כאשר הדלת נפתחה, הלב שלה התהדק באחת. היא גילתה כי זה לא ויכוח בין הדודה לבתה, אלא עימות בין הבעל לרעה. הלם אחז בה. האם דודה שלה לא התבגרה? האם היא עדיין תקועה בשלב ההתמרדות של גיל ההתבגרות, בו נמתחים גבולות התקנון? היא זכרה את דודה שלה כאישה שמקפידה על כל כללי הצניעות באופן קפדני ומדויק. מה קרה לה עכשיו? מה הביא אותה למצב הזה?

על ספסל במעלה כנען המשקיף לכנרת היא פותחת את הלב בפני האחיינית שלה, ומספרת לה את שעובר עליה.

לפני שבוע אחת השכנות שכנעה אותי לראות איזושהי תוכנית על משפחות חרדיות שיש להן ילדים שעזבו את הדרך ובעקבות כך נוצר

נתק בין ההורים לאותם ילדים. ובתוכנית מנסים לחדש את הקשר בין הילדים להוריהם.

ברור שסירבתי. ממתי אני רואה תוכניות טלוויזיה?! ואפילו נפגעתי מעצם ההצעה.

"אבל זו תוכנית על חרדים" ניסתה השכנה לשכנע.

"דווקא בגלל זה", סירבתי – "חזקה על התקשורת שהם לא מוצאים אותנו טוב, אלא אדרבא מחפשים בכל דרך אפשרית להוציא את דיבתנו רעה".

אלא שהשכנה הייתה נודניקית, ולא הרפתה עד שנכנעתי והסכמתי חלקית, רק לשמוע את התוכנית ובלי לצפות בה.

ואז אני שומעת קול מוכר. אני מסתכלת במסך ומקבלת את הلم חיי - אני רואה שם את מנהלת הסמינר שלי, זו שחינכה אותי לצניעות יושבת באולפן ללא כיסוי ראש וללא שרוולים כהלכה, ומדברת בצורה שלא מחמיאה לציבור החרדי.

הסצנה הזו טלטלה אותי, היא הכתה בי בהלם, ערערה את כל מה שגדלתי עליו והתחנכתי בו. האם כל מה שלימדה אותי על צניעות היה שקר? שהרי עכשיו היא נותנת דוגמא אישית ההפוכה מכל מה שהיא לימדה.

רבקה מאוד מבינה לליבה של דודתה רחל, תחושותיה זהות בדיוק לשלה, גם היא כמוה מרגישה מרומה כאילו המציאות שיקרה להן, ומעמידה במבחן קשה את הערכים עליהן גדלו.

האמת מתגלה

רחל ורבקה פונות לארגון 'הידברות' במטרה לקבל תשובות לשאלות עמן הן מתמודדות בימים אלו. הארגון אינו מופתע; זו לא הפעם הראשונה שתלמידה של אותה מנהלת פונה אליהם מבולבלת. אלא שהפתעה חיובית מחכה לרחל. בשבוע הבא, אותה מנהלת סמינר תגיע לראיון ב'הידברות', שנה בדיוק לאחר הריאיון בתוכנית החילונית, שם היא מתכוונת לחזור להתלבש בצניעות ולבקש סליחה מהתלמידות שלה.

בפתיח של הריאיון המנהלת מתוודה ואומרת: "הגעתי הנה למטרה מאוד חשובה, לבקש סליחה, אני יודעת שבעולם התורה הייתי מנהלת בית יעקב, הייתה עליי אחריות מאוד כבדה, מחויבות לא פשוטה, עשיתי דברים שלא יעשו, והיום אני כאן כדי לומר סליחה, בשביל לומר טעיתי, אפשר לקום, אפשר לתקן. חשוב לי מאוד שאנשים שמכירים אותי, תלמידות וכל מי שהיה סביבי ישמע את מה שיש לי לומר, כי מבחינתי זו היא תשובת המשקל". בראיון היא הוסיפה, שהיא ההוכחה שכל מה שלימדה נכון, כי למרות שהיא נפלה, והיו לה ניסיונות של יצר הרע, היא הצליחה לקום, להתגבר ולחזור לנהוג בצניעות.

סמינר חזרה בתשובה למנהלי ומנהלות הסמינרים

סוף טוב הכל טוב, בעולמה של רחל, אולם הסוף הטוב של רבקה אפילו לא נראה באופק, מנהלי ומנהלות הסמינרים אליהם ניסתה להתקבל, לא באו להידברות לבקש סליחה, ואולי אף להחזיר לאותן בנות ספרדיות שהפלו, את הגזלה שגזלו מהן, מכספי הציבור שלקחו מתקציבי המדינה.

אמנם רחל קיבלה מזור לנפשה, אך רבקה נותרה בודדה לחפש את האמת בעולמה.

רבקה מבקשת מארגון הידברות שאולי ינסו להחזיר בתשובה גם את מנהלי ומנהלות הסמינרים.

"מעניין" מהרהרת רבקה בליבה – "אם אותם מנהלים ומנהלות יחזרו בתשובה, האם הם לא יצטרכו להתפטר, כדי שהסמינר לא יהיה בניהול של חוזרים בתשובה... או שמא אז בזכות אהבת החנם, כבר לא תהיה לזה משמעות, ובנות ומנהליהן יבחנו על פי רמה רוחנית ולימודית בלבד, ללא רעשי רקע של נוף מולדתם".

דודתה רחל, לא מחכה לתגובת נציגת הארגון, ועונה לאחיינית שלה, לפי מיטב ידעתי כדי להחזיר בתשובה צריך לבא ממקום של אהבה ולא ממקום של כעס. רק אם אני אוהב את אותו יהודי שלא מקיים תורה ומצוות, ומלמד עליו זכות, לדוגמא שהוא תינוק שנשבה, אני יכול להצליח לקרב אותו לתורה ומצוות.

את כרגע מאוד כועסת, ובצדק, על אותם מנהלי ומנהלות הסמינרים. אבל כדי להצליח להחזיר אותם בתשובה ולקרב אותם לקיום אהבת חינם, זהירות בכבוד תלמידי חכמים וזהירות מן הגזל. צריך לבא ממקום של אהבה ולימוד זכות.

רבקה נאנחת: "לימוד זכות?! איך אפשר ללמד זכות על אדישות לבכי בנות ישראל? אפילו בשעה ששערי שמים נסגרים, שערי הדמעות נותרים פתוחים! ואילו שערי הסמינר? אפילו לדמעותיהן של בנות ישראל הם נעולים!"

ובכלל אני לא מבינה את השיר שחציו ביידיש וחציו בעברית: "ריבון של עולם אני יודע שבית המקדש השלישי אינו בנוי מאבנים הוא בנוי מדמעות. ואם כל מה שאתה צריך רק עוד דמעה אחת בבקשה קח את שלי" – הלוואי והייתה חסרה רק עוד דמעה אחת! נהרות הדמעות של בנות ישראל שיושבות ובוכות בבית על האפליה ועל שנאת החנם המופנית כלפיהן, גורמות למינוס ענק בבנק הדמעות של בניית בית המקדש. – אולי, מהרהרת רבקה, במילים ביידיש שאינה מבינה, השיר פונה למנהלי ומנהלות הסמינרים, ומבקש מהם לפתוח את שערי המוסדות בפני דמעות בנות ישראל, כדי שבזכות זה ה' יפתח את שערי הגאולה, ויקבל את הדמעה האחרונה, החסרה לבניין בית המקדש".

המציאות יותר מתחברת לה לסיפור על דוד המלך שבשעה שכרה את השיתין (חפר את היסודות) לבניית בית המקדש, התהום החל לצוף ואיים לשטוף את העולם, והפתרון היחיד להציל את העולם משיטפון, היה על ידי כתיבת שם השם על חרס והשלכתו לתהום, אלא שפתרון זה יגרום למחות את שם השם, שהרי המים ימחקו את שם ה' הנכתב על החרס. דוד המלך נזקק לפסק הלכה שיתיר לו את הפתרון הזה – "עד שנשא אחיתופל קל וחומר בעצמו, אמר: ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה התורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים. לכל העולם כולו לא כל שכן?! אמר לו שרי. כתב שם אחספא שדי אתהומא נחת וקם אדוכתיה". (תרגום ופירוש: אמר אחיתופל לדוד המלך, מותר. דוד המלך כתב שם השם על החרס, זרק לתהום, והתהום עמד על מקומו).

התהום שנוצר מנחלי הדמעות שהזילו בנות ישראל כים, שוטף ומטביע את היסודות לבניית בית המקדש השלישי. אך מנהלי ומנהלות

הסמינרים, לא מוכנים בשום פנים ואופן למחות את 'שמם', שלא חס ושלום תצא להם סטיגמה שהם סמינר של 'פרנקיות', בעקבות קבלת בנות מעבר למכסות, בנות שהרבנים שלהם בדורות הקודמים לבשו גלימות במקום פרקים, מצנפות במקום המבורגים. מה הם שהם מפספסים, שמגבעת היא של כהן הדיוט ואילו מצנפת היא של כהן גדול...¹

¹ תוספות, 'ימא כה'.

אין מי שמצליח ללמד עליהם זכות

הדודה לא מתייאשת במסע השכנועים שלה ללימוד זכות, היא רותמת לעזרתה את הסיפורים על ר' לוי יצחק מברדיצ'ב. שכונה 'סנגורם של ישראל', שהצליח ללמד זכות גם על בעלי עבירות. לדוגמא, הסיפור על מפגש של הרב עם יהודי המעשן רח"ל בעיצומה של שבת קודש, ובמקום לצעוק לעברו בזעזוע 'שאבס', הוא פנה אליו בלימוד זכות: "בטח אינך יודע את איסור עישון בשבת". "אני יודע" השיב בהתרסה. ולמרות ההתרסה לא התייאש הרב, והמשיך בלימוד הזכות: "בטח אינך יודע ששבת היום". - השיב הלה שוב בהתרסה: "אני יודע ששבת, ואני יודע שאסור לעשן".

הרים ר' יצחק לוי מברדיצ'ב את עיניו לשמים ואמר: "ריבוננו של עולם תראה מה זה, יהודי מעשן בשבת, אבל מקפיד לא לשקר..."

אממה שבמקרה של מנהלי ומנהלות הסמינרים, גם לימוד זה של זהירות מדבר שקר אינו קיים. הם לא אומרים את האמת הפשוטה – שאינם מקבלים ספרדיות מעבר למכסה מסוימת. האפליה, הגזענות ושנאת החנם. מוסתרת מאחורי מסווה של "אי התאמה", "המשפחה לא בסגנון שלנו", "אין מקום" – מסווה המסתיר את האמת המרה. צבע עורן הוא זה שלא מתאים! שם המשפחה הוא זה שלא בסגנון! המקום שלא נותר הוא באחוז המכסות!

ובכלל, כל הסנגוריה של ר' לוי יצחק מברדיצ'ב נשענת על שהקיש את: "ואהבת את ה' אלקיך" ל"ואהבת לרעך כמוך", וכרכן זה בזה, כשם שאהבת ה' תקועה הייתה בליבו, בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו, כך גם אהבת הבריות הייתה בליבו, בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאדו. כולם כקטן כגדול, כעני כעשיר שווים היו בעיניו.

על ענף אהבה זה, שעל יסודותיו בנה ר' יצחק את הסנגוריה שלו, מנהלי ומנהלות הסמינרים אינם יכולים לשבת; הם עצמם כרתו אותו.

כשכלו כל הקיצין, ואין בנמצא שום לימוד זכות, הדודה מאלתרת, איזו שהוא לימוד זכות: "כנראה מנהלי ומנהלות הסמינרים, מפרשים את הסיפור של הלל הזקן שלימד את הגר כשהוא עומד על רגל אחת, ש'ואהבת לרעך כמוך' כוללת את כל התורה כולה. שהכוונה לחסד כמו החסידה שעומדת על רגל אחת, שגומלת חסד רק לחברותיה, ולמי שבצבע שלה, הצבע הלבן... ולכן לשיטתם הם מקיימים בהידור מצוות אהבת חינוך, כי הרי הם אוהבים את מי שבצבע שלהם.

ההומור כמעט ניצח. אלא שגם בדיחה זו לא מצחיקה, כי בסופו של דבר בכל צחוק יש טיפת אמת. ואדרבא, הלל מחייבם ליום הדין, שהרי הוא היה מקרב לכנפי השכינה ולא דוחה. ובמיוחד שסיפור זה של הלל הוא דוגמא מאלפת לכך שצריך לקבל את כולם כדי לקרבם לכנפי השכינה¹ –

לימים נזדווגו שלשתן למקום אחד, אמרו: קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם, ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה.

"אם כך, הם בטח סוברים כבית שמאי" הכריזה הדודה בתרועת ניצחון, משוכנעת שסוף סוף מצאה לימוד זכות. כזה שמקבל חיזוק משיטתם שמחמירה תמיד בהלכה. "חס ושלום להפיל דופי על בית שמאי" מוחה האחיינית - "חס ושלום לומר שהדרישות הקפדניות שלהם היו על חשבון בין אדם לחברו. לימוד זכות זה, הוא אפיקורסות, כי הוא בעצם מלמד חובה על בית שמאי".

אף על פי שאלו אוסרים ואלו מתירים, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי... ללמדך

¹ שבת לא.

שחיבה וריעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר: ¹ "האמת והשלום אהבו" (יבמות יד).

האם הם נושאים נשים ספרדיות? או שבגלל 'החומרות' שלהם ופסקי ההלכה השונים, הם נמנעים מלשאת נשים מבנות עדות המזרח?! – זה בדיוק ההבדל, בית שמאי היו קפדנים ומחמירים אבל האמת שלהם השתלבה בהרמוניה עם השלום. אבל מי שה'אמת' של תורה שלו מביאה לאפליה ושנאת חינם, אולי היא בכלל לא אמת! כי התורה היא תורת אמת, כזו המביאה שלום לעולם.

קפדנותו וחומרתו של שמאי ובית שמאי היו מתוך יראת שמים. אבל האפליה בקבלה למוסדות אינה אלא גאוה של גזענות והתנשאות המסוות באצטלה של יראת שמים.

מִן ראש הישיבה, הגאון ר' אהרן לייב שטיינמן, נראה בסרטון זועק מנהמת ליבו בשעה שסיפרו לו על ילד שמסרבים לקבל אותו לחיידר בכל מיני טענות: "שהילד לא בסגנון של החיידר...", "שהילד הזה יכול להזיק (לרוחניות של החיידר)...", "והילד חלש בלימודים..." "האמא מבית קצת יותר מודרני, קצת יותר פתוח. זה מתאים לחיידר יותר פתוח". לאחר שהראש ישיבה, הוכיח מתוך הטענות שאינם אלא גיבוב של תירוצים: "הילד חלש בלימודים, אז למה זה לא הסגנון?!..." - זעק בכאב: "שלא תחשוב שזה מיראת שמים. גאוה! גאוה! גאוה!!! מאה אחוז". ולשאלת השואל: "אפילו שמדובר באברך חשוב, אחושובער' יונגערמאן?", דבק הראש ישיבה במחאתו, ואמר פעם נוספת: "גאוה. אגרויסע בעל גאוה".²

¹ זכריה ח, יט

² הראש ישיבה בסרטון, נכנס לגוף העניין ומוכיח מהבריסק'ר רב, שטענות אלו אינן נכונות, ואין אלא טענות חדשות שלא היו בדור הקודם, ומחיידרים שלא עשו הפליות וקיבלו גם אלו שאינם בסגנון גדלו תלמידי חכמים כהבריסק'ר רב, וראשי ישיבת פונביז'. ומנגד גם בחיידרים המסננים ומקבלים רק ילדים שהם בסגנון... יוצאים ילדים מקולקלים.

הפשט בצריך עיון על מנהלי ומנהלות הסמינרים, האמנם!?

הדודה, שלא נואשת, ניסתה שוב את כוחו של ההומור: "את צריכה להבין אותם, מדין הכרת הטוב!"

"הכרת הטוב?!" רבקה נזעקה – "אני ממש מלאת הערכה על כל הטוב שהם מרעיפים עליי" הטיחה בציניות קפואה.

רחל מסבירה את עצמה: בעולם הישיבות מיטב העילויים מעסיקים את מוחם יום ולילה להבין מה מוח ספרדי חשב, מה הפשט בדברי הרמב"ם, הרשב"א, הריטב"א ועוד מרבותינו הראשונים, שהמשותף שלהם, הוא היותם ספרדים. אז מגיע להם שנשיב להם טובה וננסה להבין מה עובר להם בראש, גם אם דרכי מחשבתם ב'צריך עיון גדול'!

הסקרנות לגבי מחשבתם של מנהלי ומנהלות הסמינרים אתגרה את רבקה, והיא התייחסה למשימת הפיענוח כאל שעשוע מהנה לבין הזמנים שבסופו פרסים מפנקים כמנת גפילטע פיש וכדומה.

היא מנסה להיות יצירתית, אבל נתקלת במבוי סתום. רגע לפני שהיא מתייאשת ומבינה שאפילו את הגזר של הגפליטע היא תפסיד, היא משתמשת בעזרת חבר, מרימה טלפון לחברה. - "זה פשוט" השיבה החברה. "תורידי את ה'ע' מ'עדתי' – ותקבלי 'דתי'. הבעיה היא לא עדתית, אלא דתית. הסינון בקבלת התלמידות מבנות עדות המזרח הוא לא מתוך גזענות אלא מתוך רצון לשמור על רמת הרוחניות של הסמינר. והרבה בנות מבנות עדות המזרח באות מבתים פושרים, שחלקם אף יש בהם טלוויזיה.

"ישן. ענתיקה. לא רלוונטי" דוחה בכעס את ניסיון הנרמול של האפליה – "זה היה פעם. היום מדובר בבנות ספרדיות שהם דור שני ושלישי למשפחות של בני תורה המקפדים על קלה כבחמורה".

"את צודקת. אבל" משיבה החברה – "גם היום המספרים מוכחים שאחוזי הנשירה מבתים של בני עדות המזרח גדולים יותר בעיקר

בציבור בעלי התשובה שהוא חלק לא מבוטל מהציבור הספרדי. אז כדי לשמור על אחוז נשירה נמוך בקרב בנות הסמינר, הם מסננים בקבלה של בנות בעלות פוטנציאל להגדיל את אחוז הנשירה".

כמובן שזה רק לימוד זכות ולא מצדיק את האפליה, כי אולי תחילתו בדתי וסופו בעדתי. אם שיקולי הסלקציה בקבלה היו על רקע רוחני בלבד, מנהלי ומנהלות הסמינרים היו מקבלים תלמידות על פי ועדת הרבנים של מרן הרב אליישיב. שבחנה את התלמידות מבחינה לימודית ורוחנית ושיבצה אותן בהתאם. חוסר שיתוף הפעולה של מנהלי ומנהלות הסמינרים עם ועדת הרבנים מהווה הוכחה לכך שהשיקולים אינם רק רוחניים, אלא כוללים גם שיקולים עדתיים...

סוף סוף אפשר לחגוג! הזכות נמצאה, גם אם רק באופן חלקי. רחל ורבקה חוגגות במנדיס עם געפילטע פיש, אבל החלוקה לא שווה: הדודה לוקחת את הגפילטע פיש (שמחתה שלמה – מנהלת הסמינר שלה חזרה בתשובה!), ורבקה מקבלת רק את הגזר (שמחתה חלקית – מנהלי ומנהלות הסמינרים אליהם ניסתה להתקבל עדיין לא חזרו בתשובה).

למה הם נושרים? סיבת הנשירה בקרב בעלי תשובה

עכשיו שבאמתחתה של רבקה לימוד זכות, היא נוסעת להידברות לבקש מהם לפתוח סמינר חזרה בתשובה למנהלי ומנהלות הסמינרים.

במהלך נסיעתה, היא מקשיבה לפודקאסט "לב אל הנשמה" של עיתון משפחה, שיחה בין הרב נח פלאי לרב דן טיומקין איש חינוך מהמובילים בקרב ציבור החוזרים בתשובה. על קשיים ואתגרים בחינוך בנים במשפחות חוזרות בתשובה (פרק 4 בסדרה).

הם מנסים לאתר את הסיבות לתופעת הנשירה הגדולה בקרב בנים של חוזרים בתשובה, סוקרים מגוון סיבות ביניהם תופעת הקיצוניות שקיימת אצל חלק מבעלי התשובה. אך הם מדגישים גורם מרכזי שמשפיע רבות על הנשירה: האפליה המופנית כלפי חוזרים בתשובה, התחושה המתקבלת אצלם שהם סוג ב', או סוג ג'. הרב דן משתף מסיפור אישי, שהבן שלו התלונן על שהרב הוציא רק אותו מהכיתה לאחר שהפריע עם עוד כמה ילדים. כי אחד מהם, לפחות על פי טענת הבן, בן של ראש ישיבה והשני בן של משפחה חשובה ולכן יש להם חסינות, ורק הוא כבן של בעל תשובה חסר חסינות.

מסביר ר' דן: שאדם מרגיש לאורך זמן שהוא לא רצוי, שהוא סוג ב', אם הוא בריא בנפשו, הוא הולך. אף אחד לא נשאר במקום שהוא מרגיש לא רצוי או שבו הוא מרגיש סוג ב'. הילדים אם הם מרגישים מופלים, אז באופן טבעי, הם לא רוצים להיות שם ומפתחים אנטי נגד המערכת ונגד כל מה שהיא מייצגת.

ילדים לבעלי תשובה חיים בתחושה שמחפשים אותם, חשדניים כלפיהם, ומאשימים אותם על כל שטות. לדוגמא, מספר הרב דן, על אבא שהרעיד את אמות הסיפים של קריית ספר, לאחר ששמע בן לבעלי תשובה הלומד יחד עם בנו בכיתה אומר מילה גסה.

לאחר שרבה של העיר, הרב קסלר נכנס לעובי הקורה וניסה להבין על מה המהומה, באיזו מילה מדובר, התברר שהמילה המדוברת הייתה

'שקשוקה'... ובקיצור תמימותו הקולינרית של האבא (הוא מכיר רק געפילטע פיש, קוגל וטשולנט). יחד עם חשדנותו הרבה לבעלי תשובה, עשתה שקשוקה אחת גדולה בעיר.

שילד חווה תחושה שמאשימים אותו על דבר שלא נכון, שפוגעים בכבודו, זה מפתח אצלו אנטי למערכת.

הם מצטטים משפט פרובוקטיבי משדרן רדיו מפורסם שאינו שומר תורה ומצוות: בהתחלה ששמעתי שמישהו חזר בתשובה, מאוד כאב לי. אך! הפסדנו עוד אחד. אבל היום שאני שומע שמישהו חזר בתשובה, לא נורא, הפסדנו אחד. דור הבא נקבל עוד כמה... נאנח ר' נח על שיש במשפט זה קצת מן האמת. ובאנחה שניה אליה הצטרף ר' דן על שיש בו הרבה מן האמת.

רבקה עושה חשבון מתמטי ומבינה שהחזרה בתשובה היא בעצם הדרך של החילוניים להתמודד עם הדמוגרפיה החרדית. בזמן שהציבור החילוני מדור לדור מצטמק, כתוצאה מתרבות ילודה העומדת בממוצע של 3 ילדים למשפחה, הציבור החרדי מכפיל ומשלש את עצמו. זוג חילוני בדור השלישי שלו ניתן לספור ביד אחד את מספר בני המשפחה, 3 ילדים, 9 נכדים. ואילו בציבור החרדי זה יכול להגיע למאה ויותר, זוג בדור הבא 10 ילדים, בדור לאחר מכן כל ילד מביא 10.

אבל אם זוג חילוני חוזר בתשובה, הם מביאים כמות ילדים בהתאם למקובל בציבור החרדי, ובדור הבא יש כבר 10, ובדור לאחד מכן כבר 100, ואם מתוך ה-100 אחוז לא מבוטל נושר, זה בעצם גול עצמי לשער הדמוגרפיה של הציבור החרדי.

היא נכנסת להידברות ואומרת לנציגה כל עוד שלא תחזירו בתשובה את מנהלי ומנהלות הסמינרים, כל עוד שהאפליה תהיה חלק ממסודות החינוך, יתכן שהרבה מן החזרה בתשובה עליהם אתם עומלים 'ומם ולילה במסירות נפש, תהיה ברכה לבטלה. היא לא תחזיק מעמד לדור הבא.

תמיד טוב

רגע לפני שרבקה נפרדת מרחל דודתה וחוזרת לירושלים, הדודה מציינת אותה בכוחות נפש להתמודדות ומבקשת ממנה: "לסלוח להם?!" – "את לא חושבת שנסחפת" מתפרצת רבקה בכאב – "את לא מכירה את הפתגם: "כל המרחם על האכזרים סופו שמתאכזר על הרחמנים", אם אני ארחם עליהם ואסלח להם, חס ושלום סופי להתאכזר על רחמנים, ובסופו של דבר להיכשל גם בשנאת חינוך".

"אני מבינה לליבך" אומרת דודתה כאות הזדהות – "אבל אני חושבת שההפך הוא הנכון, שאדם לא טוב לו הוא נוטה להתנהג בצורה לא טובה, שאדם מתוסכל ומתמודד עם רוע של אנשים כלפיו, הוא נוטה לנהוג גם הוא ברוע כלפי אחרים".

ד"ר פרנקל, אחד מגדולי הפסיכולוגים שהיה בתקופת השואה, ניצול שואה יהודי שהיה אסיר במחנות ההשמדה, תיאר תופעה מטרידה שצפה לאחר המלחמה: ניצולים מסוימים, לאחר שסבלו סבל בל יתואר בשואה וחוו אכזריות בלתי נתפשת במחנות, מצאו עצמם נוקטים בהתנהגות אכזרית והרסנית. הכאב העצום והטראומה שחוו, לכאורה "הצדיקו" בעיניהם התנהגות זו, כמעין פורקן למעשים נוראיים שעברו עליהם, ההיגיון היה: "אחרי כל מה שעברתי, לא ניתן לדון אותי".

"ומצד שני", אמרה הדודה לאחייניתה, "היו ניצולי שואה שהפכו לאנשים טובים יותר, בעלי מידות ודרך ארץ המעוררים השתאות. הברבריות הנאצית, שימשה להם דוגמה חיה – איך לא להתנהג.

מה הסוד?

למה יש אנשים כשרע להם עושים גם רע, ויש אנשים כשרע להם, עושים טוב?

למה יש אנשים שסבל גורם להם להפוך לאכזריים, ואחרים מוצאים בו את הכוח לעשות טוב?

את התשובה, נותנת הדודה בסיפור על האדמו"ר מקלויזנבורג זי"ע, שכמו הרבה יהודים סבל מאוד בשואה, איבד את אשתו ואת אחד עשר ילדיו. אלא שלאחר השואה הקים אימפריה של 'טוב', בנה משפחה מחדש, הקים את קהילת צאנז בנתניה, ואף פתח שם את בית חולים לינאדו.

פעם אחת בעודו עובד בעבודת פרך במחנות הנאצים ניגש אליו אדם ושאל: רבי, האם גם עכשיו שדם ישראל נשפך כמים תאמר תוכל עדיין לומר: "אתה בחרתנו מכל העמים"?

ענהו האדמו"ר: אדרבה עכשיו הוא הזמן לומר ולהודות בהתלהבות שלא עשני גוי, שהרי אילו לא היינו מה'נרצחים', אזי היינו ה'רוצחים' רחמנא ליצולן, ועכשיו שאנו רואים לאיזה שפל המדרגה מגיע הגוי, כמה עלינו להודות על שבחר בנו מכל העמים ולא שם חלקינו כהם.

זה המפתח מסבירה הדודה: אדם שגם בשיא תהומות הסבל, במקום להיות מתוסכל, מצליח להרגיש טוב ולהיות מפשות מעצמו על הצלם אלוקים שבו מול חיות האדם שמתעללים בו. אדם כזה שגם בעומק הייאוש, טוב לו, יכול להשפיע טוב לאחרים.

זה מתחבר למשפט נוסף שאמר האדמו"ר מקלויזנבורג: "גם בזמנים הקשים ביותר שעברו עלי, לא באתי אף פעם בטרזניה כלפי שמיא, כל גל וגל שעבר עלי - קיבלתיו באהבה".

האדמו"ר לימד שאמונה עמוקה יכולה להפוך את הקורבן למנצח, להפוך את הסבל לכוח של טוב.

ועם כל מה שאני מבינה לליבר, עדיין הסבל שלך הוא כאין וכאפס לעומת הסבל שיהודים סבלו בשואה, ואם שם היה אפשר להרגיש טוב,

על אחת כמה וכמה בהתמודדות שלך. ולא בשבילים, כי להם כנראה לא מגיע. אלא בשבילך, לך מגיע שיהיה טוב.

תחילת השנה

בלית ברירה, רבקה נאלצת להתפשר על סמינר פחות טוב מבחינת רוחנית, אך מקבלת פיצוי במובנים גשמיים: הרמה המקצועית שם גבוהה יותר, והתלמידות ניגשות לבגרות ברמה של 5 יחידות. היא גם לא מרגישה שהיא מתפשרת על הרמה הרוחנית, כי החוויה האישית לימדה אותה, שהרוחניות שם אולי מממותגת 'כטובה ביותר' אבל כנראה זו רוחניות שאינה 'חלק בית יוסף...' ובמובנים מסוימים היא 'טרף', היא לא עומדת בסטנדרטים מחהנים של מידות, דרך ארץ, אהבת חינוך, דעת תורה וזהירות מן הגזל. זה מחבר אותה לעולם הכשרות שאולי יש בו כשרויות שממותגות כטובות ביותר, בזמן שהן לא עומדות בסטנדרטים המחהנים של ה'בית יוסף' כבישולי עכו"ם ובשר חלק ועוד.

בסמינר אליו הלכה, כולן גם האשכנזיות שביניהן אוכלות בד"ץ בית יוסף... וכשהמזון הנכנס לגוף, לפי כל השיטות, גם לפי השיטה המחמירה של ה'בית יוסף' נקי מכל סרך של נבילות וטריפות, ואין בו שום חשש של קולא בבישולי עכו"ם. ההתנהגות משופעת לטובה, המידות והדרך ארץ, נקיים אף הם מכל סרך של גזענות ושנאת חינוך. והציות לדעת תורה נקי מכל חשש.

חברותיה החדשות יודעות ליהנות מהחיים, ואף פותחות בפניה צוהר ל'אמריקה בישראל'. הן מלמדות אותה ליהנות מנעמי העולם כאמריקאיות, ומבלי להתפשר אפילו בכלשהו על ההלכה.

רבקה, מוצאת את עצמה מתקרבת לחברה חדשה בשם הני בת של מנהלת סמינר, אחד מאלו שניסתה להתקבל אליו. הני, כל אחיותיה למדו בסמינרים הממותגים רוחנית כיאה להיותם בנות של... והיא בגלל שהתפתחה אצלה אלרגיה חריפה לצו"לנקיות, לא הסכימה בשום פנים ואופן ללמוד סמינרים אלו, הוריה בלית ברירה שלחו אותו לסמינר פחות טוב.

הוריה בטוחים שהאלרגיה שלה לצו"לנקיות צצה מאז אותו מקרה ביזארי, כשבטעות חיסלה קערת אורז, מאורז ששימש קודם כתחנת ייבוש לטלפון חכם אמריקאי שנפל למים... (את הטלפון, אגב, החרימה המנהלת מאחת הבנות ממשפחה חרדית ליטאית מודרנית, שבאופן מפתיע התקבלה לסמינר בלי בעיה - כי כנראה בסוף, סגנון המשפחה נקבע יותר לפי שם המשפחה מאשר לפי מהות החיים בבית). אחרי שהוציאו את המכשיר, האורז נשאר — והיא, בלי לדעת, אכלה "אורז עם ניחוח טכנולוגי". מאז, כך הם טוענים, כל צו"לנקיות גורמת לה להתעטש, בניסיון לדחות את הווירוס שעלול לעשות לה עדכון גרסה לא רצוי.

הוריה שומרים בסוד שהכול התחיל עוד לפני שהני הספיקה להגיח לאוויר העולם: כשהני הייתה עובר במעי אמה. בבין הזמנים, בדרך לטיול בצפון, תקפה את אמא שלה תשוקה עזה לטילון קר ומפנק. בתחנת הדלק, למרבה האכזבה, חיכו רק ארטיקים מחלב עכו"ם. הרב סטנדרוביץ ניסה ללחוש באוזנה שזה לא בכשרות מהודרת. אבל החשק שלה רק גבר - ובאותו רגע, כך חושבים ההורים, נזרע ה"זרע האלרגי" לצו"לנקיות.

הפרק עם האורז היה סיבוב שני בסיפור בו היא קיבלה שדרוג לאלרגיה — גרסה 2.0, עם תוספת של "ניחוח טכנולוגי".

כבר בגיל חמש, הני ידעה לדקלם בעל פה את כל שמות המדינות באירופה ובארצות הברית, והייתה מזהה כל קרטיב חדש שיצא לשוק כאילו הייתה מבקרת גלידות בינלאומית.

הוריה התחילו לחשוד שאולי באותו רגע מכונן, כשאמא שלה ליקקה את הטיילון מחלב עכו"ם בהריון — יחד עם המלאך שמלמד את התינוק תורה בבטן, נכנס גם איזה מלאך מיוחד של חו"ל.

אלא שהמלאך הזה, של חוצה לארץ, שכח לסתור לה על השפה לפני שיצאה לאוויר העולם... ולכן, במקום שתשכח הכול, היא יצאה עם ידע

גיאוגרפי בינלאומי וחשק בלתי נגמר לטייל בחו"ל כשגלידה וקצפת על לשונה.

החלב עכו"ם אותו ינקה במעי אמה מפעפע בה כארס של עכנאי ומוליד בה חשקים לטעום את ארצות הניכר על שלל פינוקיהם, הני מפנטזת לעמוד על פסגת האלפים שבשווייץ, מוקפת בנופים עוצרי נשימה, ולבה פועם מהתרגשות — סוף סוף לחוות פנים אל פנים את מה שסיפר לה המלאך של חוצה לארץ...

וכמובן שיהיה בסטייל: ביד מגנום עסיסי, מצופה שוקולד עבה ומפתה, כזה שמרוב שהוא טוב אפשר לשמוע את הקרנצ' מהדהד בין ההרים.

אבל ברור — רק מחלב ישראל למהדרין, כי עם כל הכבוד להרפתקאות: הטילון של אמא, המלאך מחו"ל והאורז עם הטלפון. היו אלו הרפתקאות נקיות מאיסורי הלכה.

חשוב לה לשלב בין הנאות ופינוקים תוצרת חו"ל, ובין שמירה ללא פשרות על ההלכה ועל אורח חיים חרדי למהדרין.

לחברות הטובות, הני ורבקה, יש חלום משותף — אמריקה.

הני מדמיינת שם חיים של כיף והנאה נטולי צו"לנקיות; רבקה, לעומתה, רואה באמריקה ארץ שבה בעולם החרדי כולם שווים, בלי שמץ של שנאת חינם או גזענות עדתית. היא שמעה שבאמריקה אין דבר כזה "אפליה ספרדית".

הבאָשעֶרֶט של הני

ישיבת 'דבר אמת' בירושלים. בפירת הקפה ניסים קופינשטיין מהמתמידים של הפינה הצפופה שמחוץ לבית המדרש. המייבין הגדול בלעשות נס בקפה. הוא היה מפנק את המתמיד התורן שיצא לנשום מעט אויר, בנס עם קצפת... ונוטש אותו מיד עם קול צלצול הטלפון הציבורי - שכחנו לעדכן, שגם בזה הוא מהמקדימים! יודעי דבר בישיבה היו אומרים שמעולם לא הקדימו בחור לענות לטלפון הציבורי, מזה חמש שנותיו בישיבה.

לניסים יש פתיח קבוע בכל שיחה: "שלום, הגעתם לישיבת 'דבר אמת'. כן דוברים אמת בלבד. על מי רציתם לברר?" - התגובה מעבר לקו משדרת מבוכה; הדובר לא היה מוכן לכזו ישירות. "אממ... רציתי לברר על ניסים קופינשטיין..."

אם חשבתם שניסים התבלבל, כנראה שאתם עדיין לא מכירים אותו... "כן, התקשרתם בדיוק לכן אדם הנכון, אני מכיר אותו ממש טוב... מדובר בבחור זהב, עם לב טוב, כזה שאוהב לעזור לכולם". "ואיך הוא בלימוד?" שואל החם הפוטנציאלי - "הו..." מתלהב ניסים, "תראה אני לא מהמתמידים, אבל לא הייתה אפילו פעם אחת שהייתי בבית מדרש והוא לא היה... ובתפילות אתה שואל, גם לא הייתה אף פעם שהייתי בתפילה בישיבה והוא לא היה..."

הרב סטנדרוביץ מאושר, זה העילוי שחיפש לבתו. נכון שהני שלו לא רוצה מתמיד צו"לניק, כי מבחינתה צו"ל זה צדיק ורע לו, וזה פחות הסגנון שלה. היא חולמת על "צדיק וטוב לו", כזה שיודע להנות מהחיים, היא מחפשת בחור שייקח אותה לטיול בהרי האלפים... אבל לרב סטנדרוביץ יש ציפיות אחרות מהחתן שלו: לבתו הבכורה, רוחמי, רצה חתן משיבת תפוח, אלא שהכסף לא היה מצוי דיו בכיסו. והנה, כמו משמייים, הגיעה השמועה: ב"דבר אמת" הבריסקרית יש מבצע סוף

עונה (סוף זמן), בשל עודף באלטערים, של $1+1$ במחיר של דירה אחת, עם אופציה למימוש עד שנתיים...

ובמבצע כזה הוא חטף... חתנו הראשון הוא צולניק למהדרין: שבדק כל בוקר היטב בציציותיו לוודא שהן מפולגות מספיק, שלא חס וחלילה מישהו יחשוד בו בשמץ של נטייה חברונית. חתן שבא מבית שנבנה על יסודות ההסתפקות במועט: כיסאות הסלון נאספו מגמ"חים משישה סטים שונים (וכל אחד בגוון אחר), הספרייה נוטה ליפול, משל היה בבית ויכוח סוער בריתחא דאורייתא כבסיפור תנורו של עכנאי. ומשום כבודה של תורה לא נפלו לרצפה ומשום כבודה של הצלוניקיות לא עמדו זוקפים במקומם. בין הביילויים הגדולים שלהם היה סיבוב ברכב של אחד האברכים בשכונה, וכשהוא מקפץ איתם על במפרים, ההתרגשות שלהם הייתה בשיאה, משל הם בלונה פארק. חו"ל זה לא בדיבור כי אפילו על רכב מסוג טסלה הם לא עולים משום: "חדש אסור מן התורה".

אבל הני מסתכלת על כל זה מהצד, חצי מחויכת, חצי משתוממת. היא אוהבת את משפחתה הצו"לניקית. אבל בשבילה סיבוב ברכב אברכים זה לא בדיוק בילוי — היא חולמת על רכבל בשווייץ, שיט בתעלות של ונציה. או לפחות על קורקינט חשמלי בפארק.

הכיסאות בסלון מזכירים לה פאזל שלא הושלם, והספרייה העקומה עושה לה חשק לסדר מחדש את החיים.

הני רוצה חתן משיבה אמריקאית ולא בריסק'ר... היא מסכימה להתפשר על בחור ישראלי ובתנאי שהוא בסטייל אמריקאי/אירופאי, יודע להנות מהחיים, כזה שטעם את טעמו של השייק, הוופל בלגי, הקרפ הצרפתי, הגלידה האמריקאית והקצפת שבנס קפה...

והנה קופינשטיין הצליח לחולל לה את הנס... איכשהו הוא נדחף למבצע " $1+1$ " של אביה. כנראה באותיות הקטנות של המבצע היה כתוב שהשני ב-" $1+1$ " הוא מעודפי ייצור...

אז נכון, החתן אולי לא בדיוק מהקטלוג הראשי, אבל מי יודע?! אולי דווקא מהמבצע יצא השידוך הכי מפתיע והכי מתאים.

פגישות בסטייל אמריקאי

הפגישה הראשונה של הני והבחור הלא-צולניק נפתחה כמקובל: שולחן קטן, אווירה עדינה, וכמובן — קנקן מים, לסמל ההסתפקות במועט - "מים במשורה תשתה".

הני כבר התרגלה לסטנדרט, ולא ציפתה להפתעות.

אבל בפגישה השנייה, הבחור החליט לצאת מהשגרה. כשהמלצר ניגש, הוא חייך חיוך אמריקאי: "אני אקח שייק תות, בבקשה. עם הרבה קצפת."

הני הופתעה, אבל היה בזה משהו מרענן, לא מתריס, פשוט... אחר.

הוא חייך והסביר: "להיות במלון יוקרתי ולהזמין רק מים. זה כמו להיכנס לגלידריה ולקחת רק כוס ריקה. או ללכת להופעה של שוואקי, ובמקום לשמוע אותו - לשים אוזניות ולהאזין להקלטה של שירי מסיבת הסיום בתלמוד תורה. זה אפילו כמו להגיע לקליניקה לשיחות נפש, כשבחדר ההמתנה מחכים כל העיתונים החדשים של 'משפחה', 'בקהילה', ו'בדרך'. ובסוף לקרוא דווקא עיתון חינמי..."

הני הרימה גבה, חצי מופתעת, חצי מוקסמת. הרי אצל כולם זה "מים במשורה תשתה", אבל כאן נפתח לה עולם חדש — עולם שבו מותר גם להנות, לא רק להסתפק.

בפגישה השלישית, כשהמלצר ניגש, ניסים כבר לא הסתפק בשייק.

"מה דעתך על וופל בלגי בצד?"

הני חייכה, מרגישה איך הסטנדרט החרדי מתערבב לו עם ניחוח של מנהטן.

הוופל היה מתוק, הקצפת אוורירית, הני הביטה סביב - כל הזוגות סביבם עם בקבוק מים מינרליים, כמקובל, אבל היא כבר עם שייק, וופל, וקצפת שמקשטת את החלום.

הפגישה הרביעית הייתה במלון וולדרוף אסטוריה.

הני נכנסת, מתרגשת מהיוקרה, מרגישה כאילו היא בחו"ל, והוא אומר לה בלחש: "אם נדבר עם המלצר באנגלית, נקבל שירות של VIP".

וכך היה — הוא פנה באנגלית רהוטה, המלצר חייך, והשולחן הכי טוב חיכה להם.

הני הרגישה לרגע שהיא לא בירושלים, אלא במלון בניו יורק.

בפגישה הבאה, בקינג דיוויד, הבחור הזמין קרפ צרפתי, והסביר לה על אמנות השוקולד הנמס והקצפת.

הני, שבפגישות עם השידוכים הקודמים הסתפקה במים מינרליים (כמו כולם), הרגישה איך כל ביס לוקח אותה רחוק — אל החלום האמריקאי.

ככה, לאט לאט, עם כל שייק, וופל וקרפ, הני גילתה שבשידוך עם קופינשטיין אפשר להישאר חרדי למהדרין — אבל גם להכניס קצת קצפת לחיים.

רגע האמת של ניסים מגיע

הסלון בביתה של הני היה מלא שמחה, עוגות ומאפים, שכנים ומכרים, חיבוקים ואיחולי מזל טוב. מסיבת הווארט בעיצומה, והלב של הני פועם בהתרגשות.

באמצע הערב, כשכולם כבר נינוחים, קם ניסים, עם חיוך שובב בזווית הפה, ומבקש לשותף את הנוכחים, איך הכל התחיל.

"יש לי גילוי נאות", פותח ניסים - "כמו שאתם יודעים, כשמתחילים שידוך – תמיד מבררים. וכך עשה השווער היקר: הוא התקשר לטלפון הציבורי של הישיבה, ובמקרה... אני זה שהרמתי את הטלפון. ופרגנתי לעצמי כמו שצריך.

כשהוא שאל על ההתמדה של המיועד, עניתי לו בחכמה: 'אני לא כזה מתמיד, אבל לא הייתה אפילו פעם אחת שנכנסתי לבית המדרש ולא ראיתי אותו שם...' ואז הוא שאל על התפילה, אז אמרתי: 'אני לא נמצא הרבה בתפילות, אבל לא הייתה אפילו פעם אחת שהגעתי לתפילה ולא ראיתי אותו שם...'.

נו, מה לעשות – לפעמים צריך לדעת גם לשווק את עצמך.

הקהל צחק, חלקם קרצו בהבנה, והני חייכה חיוך גדול – היא אהבה את חוש ההומור הזה, את היכולת שלו לקחת דברים בקלות, לא להיות צו"ל כמו שכולם רגילים.

אבל את אבא שלה שהחוויר כסיד, זה פחות הצחיק, זה לא החתן שחיפש, הוא חיפש חתן מתמיד ולא תחמן.

הוא קם, הביט בניסים במבט רציני, וזעק בקול שבור: "מקח טעות! זה מקח טעות! אני מחפש עילוי, לא בטלן תחמן שנמצא כל היום בפינת הקפה.

הני ניסתה לשכנע, דמעות בעיניה: "אבא, זה בדיוק מה שאני אוהבת בו – שהוא יודע להנות מהחיים, שהוא לא לוקח הכל בכבדות!"

אבל אבא נותר בשלו, והורה לבטל הכל.

הני נותרה עם ליבה השבור, מבינה שחלום אמריקה יישאר כנראה בגדר חלום, והיא תאלץ לבנות את ביתה על טהרת הצו"לניקיות כאחותה.

לאט-לאט התובנה מחלחלת בה: זה או-או, אין גם וגם. או להיות חרדית למהדרין, להסתפק במועט וללכת בתלם הצו"לניקיות – או להנות מהחיים, ולהתגמש קצת עם הערכים החרדיים שעליהם גדלה.

חרדית בסטייל אמריקאי? כנראה שזה רק חלום באספמיא. אבא ואמא שלה לא יתנו לזה לקרות לעולם.

סדקים בחומה

ביטול השידוך היה עבור הני נקודת מפנה – רגע שבו נפל לה האסימון: אם היא רוצה באמת לטעום מהחיים, היא חייבת לצאת מהמסגרת. בתוך הגבולות הנוקשים של הבית, זה פשוט לא יקרה.

היא החלה למתוח את הגבולות עוד קצת ועוד קצת, עד שיום אחד – הם פשוט נקרעו. והני החלה להתפרע רוחנית בשטח הפרוץ. כן. בשלב ראשון היא תירצה את התקצרות החצאית, בהתפתחות הביולוגית שלה שהיא גבהה בכמה סנטימטרים ולא שהחצאית התקצרה בכמה סנטימטרים. כאילו לא ברור שבגיל שלה כבר לא גובהים יותר... כשהורחקה מהכיתה, טענה שהמורה סתם נטפלת אליה. כשאיחרה שוב הביתה, הסבירה שהאוטובוס ברח, והבא אחריו היה דחוס כמו סרדינים.

אבל עם הזמן, היא הפסיקה להתנצל. במקום לתרץ את עצמה, היא הייתה מבקשת מהורים תירוצים והסברים למה זה אסור? ומה הבעיה בזה?

הוריה הבינו מאוחר מדי, שאולי היה כדאי להם לבלוע את הצפרדע עם השידוך של ניסים קופינשטיין, במקום להתמודד היום עם מכת צפרדעים של ממש.

במקום להשלים עם שידוך אחד שלא תאם בדיוק את חלומותיהם, הם מוצאים את עצמם מתמודדים עם רעיונות חדשים של הני, כמו למשל, לעזוב את הסמינר ולעבור ללמוד במכללה.

אשר יגורו בא להם

תהליך המודרניזציה של הני היה מדבק, ואט אט השפיע על חברתה הטובה רבקה, ונתן בה את אותותיו.

חלומות הבלהות מתממשים בעולמם של הוריה של רבקה, את אשר יגורו ממנו שיקרה לרוחניות של בתם אם תלמד בסמינר פחות טוב – בא להם. וכרגע הם מוצאים את עצמם בהקיץ בקרב חיהם על האוצר הגדול שה' הפקיד בידיהם, בתם רבקה. האינסטינקטים הטבעיים מיהרו לקפוץ אגרופים ולהדוף בנחישות את התקלקלות הבת. רק שהם נזכרים שמולם בקרב לא עומדת בחורה צעירה חסרת ניסיון באומנות הלחימה, אלא מלאך מנוסה ומיומן, שידוע לנצל את מהלומת האויב להחזירה כבומרנג כואב במיוחד, הם מבינים בהכרח לאמץ את דברי חכמנו: "בתחבולות תעשה לך מלחמה", ואת טקטיקת הלחימה הם מוצאים אצל מחנכים תלמידי חכמים, כשבפיהם הנוסחה אהבה וסבלנות. נוסחה שברמה הפרקטית דורשת מהם לנשך שפתיים ולוותר ויתורים כואבים, בשעה שמכניסים יד לארנק כדי להביא לבתם כסף לקנות בגד, כשהם יודעים בוודאות שפניה מועדות לקניון, ולא בשביל לחפש שם בפינצטה בגד צנוע.

האהבה שהרעיפה האם על בתה, יצרה ביניהם קשר עמוק, ולא פעם הן מצאו את עצמם שוקעות בשיחות אינטימיות, וככל שלבה של בתה נפתח היא הבינה שהסיכויים שבתה תחזור לסמינר אבודים, אולם במקום לשקוע באכזבה, ואולי אף לנטוש את טקטיקת האהבה שלא מצליחה להלביש את בתה שוב בתלבושת כחול לבן של הסמינר, היא הבינה שהקשר עם בתה הוא בעצמו חשוב הרבה יותר מכל תלבושת. במיוחד בזמן הקריטי של חייה, גיל הבגרות, בו היא מעצבת את אישיותה. ובזכות ההרמוניה הידידותית בינה לבין בתה, אישיותה נבנית בצורה בוגרת ואחראית, ולא מתוך התפרצויות של מרד.

כבחורה בוגרת ואחראית היא רוצה לבנות את העתיד שלה. - לאכזבת האם, העתיד הוא לא בית של תורה עם אברך הספון באוהלה של תורה, אלא עתיד של קריירה. אולם היא בולעת את רוק האכזבה, ומתנחמת בכך שבתה מסכימה שלימודי התואר הראשון יהיו במכללה חרדית. - בשבילה מדובר בוותיק כואב המייסר את ליבה, ולא פעם הוא מפתה אותה לזנוח את טקטיקת החינוך לטובת מלחמה חזיתית נגד היצר הסוחר את בתה, אלא שהיא מנצלת את ייסורי ליבה כדי להתפלל משברון לב לאבא בשמיים, שהוא האבא גם של בתה, שיערה עליה רוח טהרה ממרום.

במכללה מצאו להן רבקה והני חברות חדשות, עם ראש פתוח, שלא חסכו מהן דעות על הסגירות החרדית - ובמקרה של הני, הן דפקו על דלת שכבר הייתה פתוחה לרווחה. לא פעם הזמינו אותן לשופינג במדרחוב, לסרט בקניון, ולשלל בילויים, שאין רוח בית יעקב נוחה מהם, מקומות שבנות גילם בבית יעקב מקבלות מהם צמרמורת. בתחילה סירבו, כי המקומות האלו נראו להן זרים ומנוכרים, מחוץ לעולמם החרדי. אבל שטיפת המוח של חברותיהן, שגם הן באו מבתים חרדיים, והסבירו שוב ושוב שצריך להיות מחוברות לעולם ולהנות ממנו - חלחל אט אט. עד שיום אחד, מצאו את עצמן משוכנעות: אולי באמת אין שום פסול בלטעום קצת מהתרבות המערבית, ואולי אפילו יש בזה משהו טוב וכיף.

וכשהשכל הרפה, הפסיק להילחם, ואף הפך צד והשתכנע. הלב חגג וממש נהנה מחוויית התרבות המערבית, למגינת לב אמותיהן, אלא שאמה של רבקה עם כל הקושי נאבקה עם עצמה לנשוך שפתיים חזק, להסתיר מבתה את אכזבתה, ולהמשיך בקשרי החיבה העמוקים עמה, ואת שברון ליבה היא הייתה פורקת יום יום בתפילה לפני ריבון העולם.

חכמינו מנתחים את נפש האדם, ומזהים שהדחף הגדול ביותר שלו לנטוש את תורת ישראל, הוא יצר העריות - במובן הרחב של המילה, ובתרגום לדורנו, מדובר בתרבות המערבית שמרכיב דומיננטי בה הוא

יצר העריות על גווניו השונים. כשהוא מסווה היטב בצבעים יפים של אהבה ותרבות. ולקישוט מעטרים אותו בערכים כדוגמת 'הדרת נשים' כדי ליצור תדמית של תרבות ערכית הרחוקה מהפקרות ומיצרים שליליים.

בנוסף חכמינו מגלים לנו עוד נדבך בכוחות הנפש של האדם, שרק לאחר הטעימה הראשונה מתאוות היצר, האדם נתקף בבולמוס, אינו יכול להתנתק, לוותר על מרחבי החופש ולהיכנס שוב למסגרת של תורה.

רבקה, הני וחברותיהן אכן טעמו טעימה הראויה להתכבד, וללא שום נקיפות מצפון, אודות לעטיפה האידאולוגית. - הטעימה ננגסה בפרי התאווה בעיתוי מאוד מסוכן, בגיל בו הן מעצבות את אישיותן, ואודות להילת האידאולוגיה שעטפה את התרבות המערבית, תפיסת חייהן התגבשה על פי קווי המתאר של התרבות המערבית.

בעוד שמיכל אמא של רבקה נלחמת עם עצמה לדבוק באהבה לבתה, כשהתפילה מחזיקה אותה לא להתיימש, חברתה רחל אמא של הני הרימה ידיים, ולמרות ששמרה עליהם חזק בכיסים שלא יונפו באגרוף לעבר בתה, היא לא הסתירה את אכזבתה מבתה, ויחסיהם העכורים הגיעו עד לכדי נתק של ממש.

אמריקה כבר לא חלום

הני ורבקה יחד עם חברותיהן, עמדו נרגשות על הבמה בטקס סיום התואר, עטופות בגלימות אקדמיות, כשהקהל הריע והמצלמות הבזיקו מכל עבר. אבל בין כל ההורים הגאים, הכיסא של אמא של הני נותר ריק. היא בחרה להישאר בבית – לא רק כי התקשתה להכיל את דרכה העצמאית והמודרנית של בתה, אלא גם מפני שלא יכלה לדמיין את עצמה יושבת באולם כזה, אחרי שנים שבהן הטיפה בסמינר נגד לימודים אקדמיים. איך תסביר את זה לעצמה, לחברותיה, לתלמידות?

לעומתה, אמא של רבקה דווקא הגיעה, למרות שבליבה הייתה מעדיפה לראות את בתה ממשיכה במסלול של הסמינר. היא ישבה בשורה הראשונה, עודדה, מחאה כפיים, ודאגה לתעד כל רגע – מהענקת התעודה ועד החיבוק של סוף הטקס. כשהחמיצה את צילום הרגע שבו הכובעים עפו לאוויר, לא היססה ופנתה למנחה: "אפשר בבקשה לעשות את זה שוב? רק בשביל התמונה!"

בסיום הערב, כשכולם התפזרו, הני ורבקה הביטו זו בזו – עכשיו, אחרי כל הדרך הארוכה, הן סוף סוף מוכנות להגשים חלום ישר: טיסה לארצות הברית, הרפתקה חדשה, חוויה של פעם בחיים.

"לטוס לחו"ל?!" אמא של הני כמעט נחנקה מהמילים. היא התנגדה לטיסה בנחרצות שלא משתמעת לשתי פנים: "אני לא מוכנה לשמוע על זה אפילו. כל מי שעובר את הגבול הזה, לא משנה מאיזו סיבה, פוגע בעצמו ובכל המשפחה. זה קו אדום, ברור? קו אדום!" - מבחינתה, זה לא עוד צפרדע שאפשר לבלוע, אלא חציית כל גבול אפשרי - קו אדום עבה ובוהק שאסור בשום פנים ואופן לדרוך עליו. בעיניה, חו"ל הוא לא יעד תיירותי תמים, אלא שדה מוקשים רוחני; מקום שבו כל מה שעוד נותר מהחינוך של בתה עלול לקרוס ברגע אחד.

גם אמא של רבקה לא קפצה משמחה למשמע התוכנית. היה לה קשה לדמיין את בתה מסתובבת ברחובות זרים, מוקפת פיתויים, רחוקה מהשגחה ומהסביבה המוכרת. אבל בשונה מאמא של הני, היא לא טרקה את הדלת מיד. במקום זאת, בחרה לשאול דעת תורה ולעשות ככל אשר יורו לה, באמונה תמימה וללא התחכמויות. היא לקחה את רבקה, ויחד הלכו לשאול את הרבנית קנייבסקי.

"מה שהרבנית תגיד, כך נעשה", אמרה, עיניה מלאות אמונה ופשטות. אמונת חכמים שלמה, שמפקידה את כל החששות והלבטים בידי מי שהיא רואה בה מקור לדעת תורה ולרוח הקודש.

הקשר הרגשי העמוק בין האם לבתה לא אפשר להן להיגרר למריבות. כל אחת השתדלה להבין לליבה של השנייה, והבת, מתוך הערכה, אהבה, וכיבוד הורים. הסכימה לקבל עליה את הכרעת הרבנית, אפילו במחיר של ויתור על החלום האמריקאי. שתיהן הסכימו בלב שלם, ככל אשר תורה להן הרבנית, יעשו, גם אם זה ידרוש ויתור לא פשוט.

הרבנית הקשיבה בסבלנות, הכילה את הרגשות והתחברה להתלבטויות שצפו ועלו. לאחר ששקלה את הדברים, אמרה שמדובר בשאלה מורכבת מאוד, ולכן הפנתה אותן לראש הישיבה, הגאון רבי אהרון לייב שטיינמן.

הרב קיבל אותן במאור פנים, הקשיב בקשב רב, ביקש להבין את הרקע המשפחתי ואת תהליך ההתבגרות שעברה הבת, ושקל בליבו את כל הצדדים. לאחר עיון מעמיק, הכריע: הבת יכולה לטוס לחו"ל.

חכם עדיף מנביא

ככל שעברו השנים, הוראת הרב, התבררה כנבואה טובה שהגשימה את עצמה, שם רבקה התאהבה מחדש בעולם החרדי, היא הרגישה שהחרדיות שם פחות מפלה, ויותר פתוחה לקבל משפחות ספרדיות.

בתקופה שלפני נסיעתה לחו"ל, רבקה מצאה את עצמה דוחה שידוך אחר שידוך. גם הצעות מעולות של בחורים טובים באמת, כאלה שחברותיה הכירו לה מתוך מחשבה כנה שהם מתאימים – היא לא הצליחה להרגיש חיבור. משהו בה התרחק שוב ושוב, מבלי שתדע להסביר מדוע. כל פגישה הסתיימה בתחושת ריחוק, כל הצעה התקבלה אצלה בתחושת זרות שקשה היה לה לשים עליה את האצבע. הדחייה הפכה כמעט אינסטינקטיבית, חידה עמוקה שהיא עצמה לא הצליחה לפענח.

דחייתה העקבית הפכה לתעלומה לא רק בעיני הסובבים אותה, אלא גם בעיניה שלה. היא לא הצליחה לפענח את תחושת הניכור שצפה בה שוב ושוב, כלפי כל הצעה שהוצעה לה, ואף כלפי אלו שפגשה פנים אל פנים.

שם בארצות הברית, ברגע של שקט עם עצמה, היא יושבה וחיפשה בתוך הלב את התשובות, והבינה פתאום, שהתחולל עמוק בנפשה מתחת לסף הכרתה מאבק, מצד אחד היה בה רצון לבנות בית חרדי למהדרין. זו לא הייתה רק שאיפה אישית, אלא משאלה עמוקה לשמח את אמה היקרה, האישה שהיא כל כך אוהבת ומעריכה. מתוך הרצון הזה, מבלי לשים לב, היא חסמה את האפשרות להקים בית עם סטודנט חרדי, שאינו בן ישיבה – גם אם היה אדם טוב, ערכי ומתאים לה בכל מובן אחר. אך מצד שני, היה בה מחסום עמוק לא פחות – מחסום נפשי, רגשי, מלהינשא לבחור ישיבה מן העולם החרדי שהיא הכירה. הכאב שצברה בגיל ההתבגרות, תסכול ממבטי התנשאות, תחושת האפליה והשנאה חסרת הסיבה שחוותה – כל אלה לא איפשרו

לה לדמיין את עצמה בונה בית שבו גם בנותיה תיאלצנה להתמודד עם אותם רגשות של ניכור ודחייה.

אבל שם, דווקא רחוק מהבית, בארצות הברית, היא נחשפה לעולם אחר – עולם חרדי למהדרין, שמקפיד לא רק על קלה כבחמורה, אלא גם על מצוות שבין אדם לחברו. עולם שבו 'ואהבת לרעך כמוך' איננו רק סיסמה אלא מציאות יומיומית. ושם, בתוך העולם ההרמוני הזה, החלו להגיע הצעות שידוך גם ממשפחות אשכנזיות - משהו שבארץ כמעט לא היה עולה על הדעת.

ובין ההצעות, בסופו של דבר, היא מצאה את האחד. בן ישיבה מקומי, שקדן ומתמיד, נערץ בקהילתו בזכות ידיעותיו הרחבות בהלכה ויראת השמים שלו. אך יותר מכל, היא התחברה אל השקפה שבו - אל ההשקפה של 'צדיק וטוב לו', שיודעת לטעום מהעולם הזה טעימה הראויה להתכבד. השקפה שנדבקה אליה מחברתה הני.

ברוך ה', היא הקימה את ביתה, עם בן ישיבה. אמנם לא במתכונת הישיבתית הקלאסית של ארץ ישראל; אולי הייתה לו גם חולצה כחולה, ואפילו אחת ורודה - אך בסיטואציה של חייה, זה היה בניין עדי עד. בית שנבנה על אדני הקדושה והיראה ועל יסודות אהבת חינם, בית שאכן בונה את אחת מחורבות ירושלים (תרתי משמע).

עונש עצמי

הפתרון הפשוט של 'שאלת רב' היה פחות רלוונטי בבית משפחת סטנדרוביץ. הם היו חסרים את אותה אמונת חכמים פשוטה ותמימה שהייתה מושרשת כל כך בבית שבו רבקה גדלה. זו לא הייתה הפעם הראשונה ש'דעת תורה' לא הייתה מכרעת אצלם כנגד 'ההשקפה' שלהם...

גם כאשר נשמעה דעת תורה ברורה מפי אחד מגדולי ישראל, כזו שמוכיחה להם שבעצם ההשקפה שלהם היא דעת בעלי בתים ההפוכה מדעת תורה – לא נמנעו מלהפעיל מערך של התחכמויות ופלפולים: שמא הדברים נאמרו בשם הרב על ידי עסקנים, ולא מפיו ממש. ואף אם אכן נאמרו מפיו – אולי לא התכוון למקרה המדובר, ואפילו אם כן, ודאי שכוונתו הייתה מתוך הנחות יסוד שהונחו לפניו, ויתכן שיש פרטים חסרים שיש בהם לשנות את כל התמונה. וכך, כמעט תמיד נמצא פתח לעקוף ולרכך את חדות ההכרעה – ולהותיר פתח פתוח להחזיק באותה 'השקפה' שקדמה לשאלה.

הוטו של הוריה של הני על טיסתה לארצות הברית, גם במקרה שבו 'דעת תורה' הייתה מאפשרת לה להצטרף לחברתה רבקה, היה עבורה הוכחה נוספת, לכך שהגשמת חלומה לא תוכל להתקיים בתוך המסגרת עליה התחנכה. בפעם השנייה בחייה היא הרגישה שהדרך שבה ליבה מושך אותה, אינה עולה בקנה אחד עם הדרך שבה חונכה.

הני ישיבה עם עצמה, שוקעת בעשרות הרהורים, על החיים, על הבחירות, על הדמות שהיא רוצה להיות והעולם שבו היא מבקשת לחיות. לאט ובהדרגה, התבהרה לה תמונה פנימית: חייה צריכים לכלול קריירה, הנאה וכיף. ולמרות שכאב לה להודות בכך, היה לה ברור יותר ויותר: הדרך הזו אינה יכולה להתקיים בין גבולות העולם החרדי שעל ברכיו גדלה.

באופן כמעט אירוני, הני מצאה את עצמה מקנאה במשפחתה של רבקה. היא כל כך רצתה להיוולד שם. אם עד לא מזמן היה נדמה שרבקה היא זו שמקנאת בה – בבת של מנהלת סמינר נחשב, כזו שצריכים לחזר אחריה, לשכנע אותה להירשם לסמינר הטוב ביותר. הרי שהיום המצב התהפך. הני זו שהייתה בשמחה מתחלפת עם רבקה.

היא השתוקקה לגדול בבית שבו מקבלים את האחר, שבו מכילים את השונה, שבו האדם נמדד לפי עומק ליבו ולא לפי תוויות חיצוניות או מוסכמות חברתיות נוקשות הנגועות בגזענות. בית שבו אמונה אינה עטופה בהשוואות ומעמדות, אלא פשוטה, חיה, אמיתית. היא הרגישה שלראשונה, היא זו שמקנאה בחברתה.

רגע לפני הטיסה, רגע הפרידה, כשכל המזוודות כבר היו סגורות והלב פתוח יותר מתמיד, הני ורבקה עמדו זו מול זו. לא היה צורך במילים גדולות – רק מבט שאומר הכל. ואז, מתוך השקט, הני השתפכה בגילוי לב: "אולי כל השנים קינאת בי... במשפחה שלי, במעמד, בזה שאמא שלי מנהלת סמינר ושאני לא צריכה להילחם כדי להתקבל. אבל תדעי לך, אני זו שמקנאה בך. אני באמת מקנאה. במשפחה שאליה נולדת. באמונה הטבעית שגדלת בה. במקום שבו לא מודדים ילדה לפי שם המשפחה שלה או הגוון של העור שלה, או לפי רמת הצו"ליות שלה, אלא לפי האישיות שלה".

היא עצרה לרגע, נשמה עמוק, ואז המשיכה: "רק עכשיו אני מבינה... מה שאת עברת לא היה רק חוסר צדק שפגע בך, זו תמונה הרבה יותר רחבה. שבסוף פוגעת בהם. חוסר היכולת שלהם לקבל את השונה, גורמת להם בבא הרגע, גם לא לקבל את בתם, אם היא תצא שונה מהתבנית. אפילו אם דעת תורה תגיד שכן, הם ימצאו דרך לומר לא. היום אני מבינה, האפליה העדתית הסמויה שמתחפשת להשקפה. הגזענות שמתחזה לזהות חינוכית. גורמת בסוף להם לשלם את המחיר, כי בסוף, האפליה לא רק פוגעת ב'אחר', היא מענישה את מי

שנושא אותה בליבו. היא מפרקת משפחות, מרחיקה ילדים, מונעת מהם אושר – בשם ערכים שמעולם לא נכתבו בתורה".

כשלא יודעים לקבל את מי שקצת שונה, ובניגוד לדעת תורה, זה לא נגמר רק באחר. זה פוגע גם בהם. גם בילדים שלהם, גם בבית שלהם. וזה כואב לי. כי האפליה שגרמה לך לעזוב לחו"ל – בסוף היא זו שזורקת גם אותי החוצה. נסיכה, בת של מנהלת סמינר.

רבקה שתקה. לא מפני שלא היו לה מילים – אלא מפני שדווקא השתיקה הייתה המדויקת ביותר. בתוך הלב שלה, כל משפט של הני נגע בדיוק במקום הכואב, אבל גם בזה שכבר למד להחלים. היא הרגישה את האמת בדבריה, וגם את הכאב. לא רק את הכאב שלה, אלא את זה של הני, זה שלא תמיד היה ניכר מבחוץ.

היא חשבה על הנערה שהייתה, ההיא שעמדה מול שערי הסמינרים וראתה אותם נסגרים מולה בלי סיבה מוצדקת, רק בגלל שם המשפחה, המוצא העדתי שלה, או הגוון של העור. ופתאום, מתוך המילים של הני, היא הבינה שהדלתות לא היו סגורות רק בפניה – הן היו סגורות בפני מי שסגר אותן. כי בסופו של דבר, חוסר הפתיחות לאחר לא רק פוגע במי שנדחה – הוא גם מונע מאנשים לספוג את מה שיכול היה להיות טוב עבורם, את הילדים שלהם, את העתיד של המשפחה שלהם.

היא חשבה, אולי לראשונה, שאם היו פותחים את הדלתות האלה – לא רק היא הייתה זוכה להיכנס, אלא גם הם, אלה שסגרו את הדלתות, היו יכולים להרגיש את הברכה שבקבלה. להפסיק להפלות את השונה ולמצוא את הדרך להתחבר מחדש, לבית, לילדים, לתורה זו שגדולי ישראל מנחילים.

היא חיבקה את הני. חיבוק שהיה בו הכול; כאב, אהבה, סליחה והבנה שכנראה רק השתיים האלו יכולות לחלוק. חיבוק שבא לשמר רגע של אמת בתוך עולם שעטוף כל כך הרבה הסתר.

הוריה עומדים מהצד, ומזילים דמעה. מחלחלת אצל אביה התובנה, שהאפליה העדתית בקבלה למוסדות הלימוד, מבוססת על השקפה מדומה של קנאות ושמירה על המסורת, וממילא מי שמרשה לעצמו להקל אפילו רק בסעיף מסעיפי הצו"לנקיות או מרשה לעצמו לא להיות יותר צדיק מהשולחן ערוך... מעצם שייכותו לפוסקים כשולחן ערוך... הוא זוכה שתונף מולו חרב הקנאות, לבל יוכל להיכנס לכרם ישראל. שמא כניסתו תגרום לפגיעה במסורת ישראל סבא.

הדברים מתחברים לו לקטע שקרא בילקוט טהרה לגאון **הרב יצחק יוסף**¹ –

ומה מאוד תמוה מה שכתב בהקדמה לספר 'בירור הלכה' תחת הכותרת "כבדהו וחשדהו", וכתב בעניין הייחס לספרים חזון עובדיה ויביע אומר, הנני בעמדה עקבית זה שלושים שנה כבדהו וחשדהו... צא וראה יחס של זלזול והתנשאות כלפי חכם ספרדי, שהוצרך לכתוב בפתח ספרו גילויי דעת והבהרה כיצד להתייחס ליביע אומר, מה שלא כתב על אף ספר, וכותב על זה כבדהו וחשדהו, על מה, בדבר שהוא חושב שזה אסור, ואילו יש פוסקים שמבואר בדבריהם שהוא דרך חומרא, ועל זה צועק וכותב כבדהו וחשדהו. אטו היה כותב הבהרה כזו על איזה חכם אשכנזי מבני ביתו שהוא בבחינת כבדהו וחשדהו?...

ומעשה אבות יעשו בנים, שאביו הגאון בעל "אז נדברו" כתב בספרו על הלכות שביעית (במהדורה הראשונה) ביחס להיתר מכירה, שמפני כל ההיתרים של חכמי הספרדים לכן בניהם יצאו לתרבות רעה על ידי האלייאנס, ויצאו בעלי עבירה. וכמה סבלן הנייר לסבול דברים אלה, הרי אם יבוא מאן דהוא ויאמר שבגלל חומרות הרבות של חכמי האשכנזים רבים פרקו עול ומכאן יצאה תנועת ההשכלה, והאלייאנס, הרפורמים והקונסרבטיבים, הציונים, החילונים ועוד. בוודאי היינו עונים ואומרים לו שאין שום קשר בין כל החומרות ההלכתיות של

¹ עמוד שצח 'היחס לקולות וחומרות בהלכה'

גדולי הפוסקים ליציאה לתרבות רעה (ואמנם זה לא נאמר כלפי ריבוי החומרות. שריבוי החומרות גורם להקל בגופי תורה, וכמו שכתבו רבותינו האחרונים. וכיוצא בזה כתב הכרתי ופלתי (סימן קצה, סעיף א) אל תוסיפו פן תגרעו חס ושלום, עיין שם) ואם כן הוא הדין לגבי ההלכה כהמיקל, איזה קשר יש בין הקולות של מרן הבית יוסף וחכמי הספרדים, למה שהאשכנזים הביאו את ההשכלה לארצות המזרח.

העולה מן הדברים:

- א. החומרות היתרות, גורמות לחשוד את הציבור הספרדי כפשרן ובעל פוטנציאל לאחוזי נשירה גבוהים בקרב ילדיהם.
- ב. אלא שאדרבא ההפך הוא הנכון. ודווקא החומרות היתרות הן אלו שגורמות לנשירה.
- ג. ממילא הסיבה לאי קבלת הציבור הספרדי היא הסיבה הגורמת לנשירה בציבור הליטאי. כלומר הסיבה לאי קבלתה של רבקה לסמינר היא הסיבה לאי קבלתה של הני במשפחתה.
- ד. וממילא אחוזי הנשירה הגבוהים בקרב ציבור בעלי תשובה, אינם בהכרח כתוצאה מפשרנות, אלא מחומרות יתרות 'פעמים של בעלי התשובה בעצמם' ופעמים שמחמירים עליהם מאוד בקבלתם למוסדות הלימוד.

כל המפלה, בעצמו הוא מפלה

המטוס טס בשלווה מעל העננים. רבקה נשענת לאחור, מצמידה את הראש לכרית הצדדית. עיניה מונחות על החלון, אבל מחשבותיה נדדו הרחק.

המפגש עם הני עוד הדהד בה. היא חזרה שוב ושוב לאותו הרגע בנתב"ג. החיבוק. המשפט הזה של הני, שבקע ממקום חשוף באמת: "אולי את קינאת בי... אבל תדעי שאני זו שמקנאה בך".

זה היה הרגע בו ראתה את האמת מזווית אחרת. רגע מכוון, שהפך במאה שמונים מעלות את הצד הסובל באפליה העדתית. תחושת המועקה הוחלפה בגאווה, המחשבה אולי היא נולדה בצד הלא נכון, מתבררת כפתטית. שנים של תחושת סבל מפנים את מקומם לשנים של רגשות רחמים.

לפתע נדלק המסך האישי של היושבת לצידה. רבקה לא התכוונה להסתכל, רק הציצה באקראי, ומה שראתה משך מיד את עיניה. סצנה הנראית כחלק מסרט דרמה, של היעלמות 2 נערות, בנות 14 ו-17, רצפת הבטון של החדר שלהן פרוצה לכיוון חדר המדרגות, סולם רעוע מוצב, ו-2 מיטות ריקות. השחקנים בסרט הינם בעלי זהות חרדית חסידית, היא מסתקרנת, ושואלת את היושבת לצידה לשם הסרט.

הלוואי שזה היה רק סרט. זה מהחדשות. זה סיפור אמיתי.

"מה קרה שם?"

הקול שהחזיר לה תשובה היה יבש, כמעט לא מאמין בעצמו: שתי אחיות. אחת בת 14, אחת בת 17. ברחו מהבית. לא דרך הדלת. פירקו את הרצפה בחדר השינה שלהן. ממש ככה. זה היה בקטע שמעל חדר המדרגות. הן ירדו בסולם מאולתר, והסתלקו. באישון ליל, משל זה היה בריחה ממנזר. הוריה אמנם לא המירו את דתם, אך הם הצטרפו

לקהילה אחרת בתוך החסידות. שמבחינת הקהילה המרכזית זה לא פחות גרוע ואולי אף שווה לכך.

היא בהלם עוד יותר, והיא מבינה שמדובר בסצנה מתוך סיפור שלם של פילוג באחת החסידיות הגדולות והמשפיעות ביותר, של מאבקי שליטה, התכתשויות בין הצדדים, והכי חזק – עדויות אישיות של בני משפחות שסועות. אחים שנתקו קשרים. אבות שלא מדברים עם ילדיהם. נכדים שלא מכירים בסבם ובסבתם.

רבקה הרגישה איך משהו מתכווץ לה בלב.

היא לא חשה יוהרה, גם לא ביקורת – אלא שאלה. תמיהה פשוטה.

איך זה מגיע לרמה כזו? איך ויכוח אידאולוגי, גם אם נוקב, מאבד פרופורציות, והופך למחלוקת שמכלה כל חלקה טובה, כל קהילה טובה וכל משפחה טובה. למה חילוקי דעות שבמהותם יכולים להיות לשם שמיים, הופכים לפילוג, המפלג קהילות ומשפחות בישראל. הרי זה לא אירוע בודד. למרבה הכאב, גם חילוקי דעות וויכוחים קודמים בציבור, הדרדרו למחלוקת, ואפילו לשבירת שידוכים, אם התברר שהחתן והכלה לא מאותו "צד". ראה ערך: מחלוקת "הפלג הירושלמי".

המחשבות שלה נדדו.

האם דבר כזה היה יכול לקרות בציבור הספרדי? הרי גם שם – יש פסיפס אנושי ססגוני: תימנים, מרוקאים, עיראקים, פרסים, קהילות שעלו מכל קצוות תבל, כל אחת עם מסורת שונה, פיוטים משלה, מנהגים מבית סבא וסבתא.

נכון, לפעמים נוח יותר להינשא בתוך אותה עדה, אך אין בזה עיקרון מחייב, ובוודאי שאין חרמות. אין ניתוק משפחתי. אין בני משפחה שלא יושבים יחד לשולחן, גם כשאחד שם חריף מרוקאי, השני זעטר עיראקי והשלישי חילבה תימני.

המחלוקות הבודדות שפקדו את הציבור הספרדי, גם כשהתלהטו בהן הרוחות ואמות הסיפים רעדו – מעולם לא התגלגלו לעוצמות של קרע משפחתי. לא נשמעו בהן ביטולי שידוכים ולא נרשמו חרמות. כי גם כשסיר הלחץ געש – הציבור הספרדי, באופיו, פשוט לא יודע להכיל מחלוקת לאורך זמן. הוא אלרגי לה. המחלוקות אולי גרמו לקלקול קיבה ציבורי חמור, כזה שהבטן מתהפכת והלב לא שקט – אבל תוך זמן קצר, הגוף הבריא. המערכת דחתה את המחלוקת. והקיאה אותה מתוכה.

יש עוד דבר שבלט לה פתאום:

הפערים הדתיים, אשר מטבעם קיימים לעיתים בציבור הספרדי, ובמיוחד בקרב משפחות של בעלי תשובה, אינם מפרקים את התא המשפחתי. גם כאשר יש בני משפחה שעדיין לא זכו לחזור בתשובה, ואינם חובשים כיפה או אינן מכסות ראש, ולעיתים אף עדיין לא זכו לשמור שבת כהלכתה – הפערים הללו, אף שהם עשויים ליצור מתחים, קושי בתיאום חופשות או טיולים, ולעיתים אף להביא לוויכוחים סוערים, אינם מהווים עילה לקרע.

המשפחה שורדת. האהבה גוברת.

חרמות?! ניכור בין אחים?! נתק בין הורים לילדים?! דבר כזה לא יכול להיוולד רק מתוך ויכוח אידאולוגי.

בעיניים הספרדיות, חילוקי דעות ערכיים ועמוקים, יכולים בהחלט להתקיים, אבל ברוח של בית שמאי ובית הלל: מחלוקת לשם שמים, שלא הפריעה להם לשאת נשים אלו מאלו, ולשמור על אהבה וכבוד הדדי גם בתוך חילוקי הדעות. לא כמחלוקת קרח ועדתו, שממנה יצא רק חורבן, פילוג וקרע.

היא מתבוננת לעומק ומבחינה בהבדל משמעותי בין הציר החרדי-אשכנזי לבין הציר החרדי-ספרדי. בציר האשכנזי, ההבחנות בין הקבוצות אינן נובעות מהבדלים הלכתיים או רוחניים מהותיים, אלא

מתמקדות בעיקר באלמנטים חיצוניים וחברתיים, ובעיקר בציר שבין פְּרוּמְעָרִיּוֹת (צו"לניקיות) למודרניות.

הציר החרדי-אשכנזי כולל, בין היתר, את החסידים והליטאים. ההבדל ביניהם אינו **הלכתי** במהותו, אלא בא לידי ביטוי בעיקר בהבדלים ברמת המודרניות. שמתבטאים במראה החיצוני: בציבור החסידי מקפידים על מראה פורמער - קרחות, פאות ארוכות וזקן מלא גם אצל בחורים צעירים. בעוד שאצל הליטאים המראה נוטה להיות מודרני יותר - פאות קצרות, תספורת עדכנית ופנים מגולחות אצל בחורי הישיבות. גם בלבוש ניכר הבדל: החסידים נוהגים ללבוש חליפות ארוכות, ואילו הליטאים נוהגים ללבוש חליפות אלגנטיות ומוקפדות יותר, לעומת החסידים המתאפיינים בלבוש פחות מודרני.

יתרה מזו, גם בתוך הציבור החסידי, הפילוגים הפנימיים מתבססים על אותו ציר של מודרניות מול פרומעריות, כפי שנחשף באופן חריף במקרה הכואב של הפילוג בתוך אחת החסידיות, שהוביל לבריחתן של שתי הילדות. שהפילוג שם היה על עניינים של מודרניות מול פרומעריות.

כך גם אצל הליטאים: הפיצול בין הזרם המרכזי לפלג הירושלמי נובע מרמת המודרניות והצו"לניקיות, ולא מהבדלים הלכתיים מהותיים.

המודרניות היא המפתח. גם בתוך הציבור החסידי, וגם בציבור הליטאי, נולדו תתי-קבוצות שמכונות "חרדים/חסידים מודרניים". וזו נקודה עדינה אך חשובה: ייתכן שבחלק מהמקרים יש גם הקלה מסוימת באורח החיים ההלכתי, אבל אף אחד לא מכנה אותם "חרדים פשרניים". הם "מודרניים". כי זו המהות שמבדילה: לא השאלה ההלכתית, אלא המיקום התרבותי במדדי מודרניות. הם אולי פחות מקפידים על כל פרט. אבל מה שמגדיר אותם, בסוף, זו רמת ההשתלבות שלהם במרחב המודרני, לא רמת ההלכה שבאורח חייהם.

מעניין לציין כי מבחינת הקבוצות האשכנזיות, גם ספרדים שנוהגים בדיוק כמותם – 'משתכנזים', בלבוש, באורח החיים ובתפיסת העולם — עדיין מסווגים אצלם כ"ספרדים". כלומר, ההבדלה אינה נובעת מהשקפת עולם הלכתית או רוחנית, אלא מהבחנה עדתית ואפילו גזענית.

לעומת זאת, בציר החרדי-ספרדי, ההבחנה בין הקבוצות נעשית דווקא על בסיס הלכתי ותורני. כך, ניתן למצוא הבחנה ברורה בין מקובלים, בני תורה ובעלי בתים - הבחנות שמושגות על רמות שונות של זיקה לתורה ולחיים ההלכתיים, ולא על מאפיינים חיצוניים או נורמטיביים בלבד.

אפילו ההגדרה "בעלי תשובה", שמציבה את החוזרים בתשובה כקבוצה נפרדת בתוך הציבור החרדי. איננה הגדרה ספרדית, אלא אשכנזית.

הספרדים, ברובם, לא נוהגים להבחין בין חרדי מבית לבין חוזר בתשובה, כל עוד האדם חי באורח חיים כשל בני תורה. ההבדלה קיימת רק כאשר מדובר בפער הלכתי ממשי - כלומר, אם אדם עדיין לא מקפיד על כל פרט בהלכה קלה כבחמורה או להיפך אם הוא נוהג בקיצוניות הלכתית והשקפתית.

במילים אחרות, ההבדל, אם הוא קיים, נעוץ באורח החיים ההלכתי. לא במאפיינים חברתיים, לא בסטיגמות, ולא בהשתייכות סוציו-דתית.

יתרה מכך, בעוד שבציבור הספרדי, המשפט: ¹ "אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ" הוא כפשוטו. ובן המזרח בוחר את הזרם אליו הוא משתייך, על פי סגנון אישיותו ונטיית ליבו, אם חשקה נפשו לקבלה, אם לחסידות, אם לבקיאיות, אם לעיון. בציבור האשכנזי, "אין אדם לומד

¹ עבודה זרה יט.

תורה אלא במקום שאליו נולד", בן אשכנז לא בוחר את הזרם אליו הוא משתייך על פי נטיית ליבו, אלא על פי הזרם אליו נולד, אם חסיד ואם ליטאי.

היא נזכרת בסיפור שקראה בעבר בחבורת תרי"ג¹ שמחדד לה את התובנה –

ישנם שני אנשים מעולם הספרות שיצאו לפני דור, לתרבות רעה. המשורר חיים נחמן ביאליק, והסופר המכונה 'אחד העם' – ששמו היה אשר צבי גינצברג.

חיים נחמן ביאליק למד בישיבת וולוז'ין בראשות הנצי"ב מוולוז'ין, אך נפשו המשוררת לא מצאה עצמה בישיבה בה שמו את הדגש על הצד השכלי הלימודי, ולצערנו הוא פרק עול.

'אחד העם' הרציונליסט, למד בישיבה חסידית, בכפר הופטשיצה, אך נפשו לא התחברה לדרכי החסידות המדברות אל הנשמה. חיפש הוא כיצד לזון את מוחו הרציונליסטי. ומשלא מצא שם את עצמו פרק עול מלכות שמים.

יתכן מאוד כי אילו ביאליק היה לומד בישיבה החסידית בהופטשיצה, ו'אחד העם' היה לומד בוולוז'ין, שניהם היו נשאים נאמנים לדת ישראל.

יתכן היא מהרהרת לעצמה שבציבור הספרדי זה לא היה קורה, מפני שיש גמישות לבחור, לבחור את זרם הישיבה על פי סגנון אישיותו. ולא על פי הזרם אליו משפחתו שייכת.

מתחזקת אצלה התובנה. האפליה ההיא, שלכאורה הופנתה כלפיה – היא לא היחידה ששילמה את המחיר.

¹ במגזין 'תריג פלוס', גיליון 113, מדור 'מחשבות טובות' של הרב הראשי לישראל.

מי שבאמת נושא את מחיר האפליה, זה המפלה.

הדלתות שנסגרות – לפעמים סוגרות דווקא על הצד שסגר אותן.

והאש שנשלחת – שורפת בסוף את הבית של שולחיה.

רבקה נעצה מבט במסך שלצידה, רגע ארוך של דממה. ואז הסבה את עיניה אל החלון. עננים לבנים ריחפו שם, קלילים כמו נשימה, והשמיים — פרושים, פתוחים, אינסופיים. כמו לוח חלק שמחכה שייכתב עליו עתיד חדש של אהבת חינם.

אנוסים

שלב הקמת ביתה של הני הגיע באיחור קמעה מלוח הזמנים של העולם החרדי, והיא די בקלות מצאה בחור בראש שלה, כשלאש כפת כיס; שפעמים בראש ופעמים בכיס, תלוי איפה הוא נמצא - בבית הכנסת או במקומות שכנראה לא שורים בהם קדושה. כיפה שאט אט יצאה מהכיס ונחה כדרך קבע במגירה, כתוצאה מהביקורים הנדירים בבית הכנסת. הכיפה לא הייתה בודדה, שם בחשכת המגירה הצטרפה אליה המטפחת, כשהתחילה במקביל להסיר את כיסוי הראש בהדרגה. תחילה הסתפקה הני בסרט, ולאחר מכן ויתרה גם עליו.

הני ובעלה לא ויתרו על כיסויי הראש כחלק מהליך של התקלקלות, הם רק ויתרו על החזות הדתית שלהם, כחלק מההליך שלהם, בו הם מקריבים מערכיהם על מזבח הגשמיות והקריירה. זה לא היה קל להם – הם ידעו היטב שהם מבצעים ויתור מסוים על הערכים שגדלו עליהם, אך עשו זאת מתוך רצון להשיג קריירה מצליחה ביותר. הם שכנעו את עצמם שזוהי דרך שיכולה לאפשר להם הזדמנויות טובות בעולם התעסוקה, שתפתח להם דלתות במציאת עבודה, כך לפחות הם שכנעו את עצמם. הם העדיפו לשבת בראיון עבודה בחברות גדולות כשהם חופשיים מקיטלוג לא רצוי. כך לפי דעתם. זה היה חלק מהמשוואה השגויה של הני – שחרדי שווה לצו"ל. המשוואה שניסחו לה הוריה.

הני ובעלה מצאו את עצמם משתלבים בצורה לא פורמלית בקהילת האנוסים בישראל, קהילה שמזכירה את זו שנוצרה בעקבות גירוש ספרד. תופעת האנוסים איננה רק פרק היסטורי מתקופת האינקוויזיציה בספרד, אלא קיימת גם בימינו.

אז, בספרד, אותם יהודים בחרו להישאר תחת מצור האינקוויזיציה ולא לעזוב את המדינה, מתוך רצון לשמור על מעמדם החברתי והמקצועי. רק האנשים הפשוטים עזבו את ספרד בקלות, חיפשו מקום בו יוכלו להמשיך לחיות כיהודים בגלוי. דברי החסיד יעב"ץ, שהיה ממגורשי

ספרד, מצביעים על כך: ¹ "ורוב המתפארים בחכמה ובמעשים טובים כולם המירו את כבודם ביום מר, והנשים ועמי הארץ מסרו נפשם וממונם על קדושת בוראם".

גם כיום, ישנם יהודים דתיים המוותרים על החזות הדתית שלהם מתוך רצון להתקדם מבחינה קרייריסטית. הם מביטים אל המשרות הגבוהות ורואים שמעט מאוד חרדים זוכים להגיע אליהן, כך לפחות לפי ראות עיניהם שלא בהכרח משקפת את המציאות. ולכן הם מרגישים שעליהם להתאים את עצמם לעולם הקריירה. הם עושים זאת באמצעות שינוי החזות החיצונית, כדי להיראות פחות דתיים, כאילו הם חלק מהחברה הכללית. סוג של מתחפשים לחילוניים, לא מתוך רצון לשנות את זהותם, אלא מתוך צורך לשנות את המראה שלהם כדי להשתלב בגווני הקריירה והיטק. מתחת למראה החיצוני הזה, הם עדיין יהודים דתיים בלב. אלא שהחיצוניות משפיעה גם על פנימיותם, ואורח חייהם מתחיל להתערבב עם חופשיות ואורח חיים פחות מחייב, בו הם מתרחקים מהתורה והמצוות, עד שמניחים לעצמם להיות "דתי בלב" בלבד.

מה שנקרא "דתי בלב" – כלפי חוץ, חזותו היא של אדם חילוני, אך בפנימיות הלב הוא נשאר יהודי דתי. או כפי שנוהגים לכנותם "בעלי הכיפות השקופות", אנשים שמבחינה חיצונית אינם נראים דתיים, אך בלבם, במעמקי נשמתם, הם שמורים על אמונתם ועל זהותם הדתית. המושג "דתי בלב" ו"בעל כיפה שקופה", אינם רק אצל עמך פשוטים, אלא לעיתים אף בקרב אנשים בעלי קריירות מרשימות, שבמובנים מסוימים הם כמחופשים לחילונים. התנהלותם החיצונית משפיעה על מעשיהם ואורח חייהם, כך שבסופו של דבר, גם אם הם שומרים על אמונתם הפנימית, הם מקיימים את התורה והמצוות בצורה מצומצמת יותר.

¹ בספרו אור החיים, פרק שני (עמ' ל).

הכוונה כאן אינה ליהודים מסורתיים ששומרים על מסורת היהדות אך לא בהכרח מחזיקים בזהות דתית נראית לעין, שכן הם עושים זאת מתוך אורח חיים טבעי ולא כתחפוש. אני מדבר על תופעה שונה – של יהודים דתיים המוותרים באופן מכוון על הזהות הדתית שלהם, לא מתוך שינוי פנימי אלא מתוך רצון שלא תפריע להם בהתקדמות הקריירה, כך לפי דעתם.

הני מצאה את מקור השראתה לחיים אלו אצל הדיקן של החוג שבו למדה במכללה, שלהזכיר הייתה במסגרת חרדית. הדיקן היה מקפיד להחצין את היותו דתי, על אף שהיה גלוי ראש. כל פעם לפני תחילת הרצאה, היה פותח בברכה בקול רם, לפני שהיה נוגס בשוקולד קינדר המכיל רכיבי אבקת חלב עכו"ם. ברגע הזה, הברכה על השוקולד הייתה מעוררת בה את החשקים להנות מהחיים, שכזכור נזרעו בה באותו הרגע בו אמה אכלה בהריונה את הגלידה עם אבקת חלב עכו"ם...

באופן קבוע, הדיקן היה משוויץ באחיו, שכולם רבנים וראשי ישיבות, ומתפאר על עברו הישיבתי בגיל הבחרות. הוא אף היה מתנצל שהוא "המקולקל" של המשפחה, אך גם כיום, הוא היה מספר בגאווה על כל מצווה שהוא מקיים - בין אם זה הנחת תפילין, ואפילו שמירה על מנהגים שאינם הלכה, כמו הקפדתו על משמר בליל שבועות, ואפילו על פרטים שוליים שקשורים להוויה החרדית כצ'ולנט בליל שישי.

ברגע של כנות, הני פנתה אליו ושאלה: "האם אתה רואה את עצמך כחילוני?" הוא שלל את השאלה בתוקף, ואף כעס. אך הני לא ויתרה ושאלה: "אבל אתה מתלבש כמו חילוני! ובשלב מסוים בחיים הורדת את הכיפה מהראש!" הוא היה נבוך לרגע, אבל היא המשיכה בשאלה נוספת: "האם ויתרת על החזות החרדית כי חשבת שבלי זה לא יפתחו בפניך דלתות קריירה?" הוא חשב לרגע, היה קרוב להשיב, אך התחרט, חשב שוב, מגמם כמה מילים, ולבסוף הודה: "עכשיו שאני חושב על זה, יש אמת בדברייך".

הוא ויתר על הכיפה לטובת קריירה, ואכן ברזומה שלו יש קריירה מפוארת של מנכ"ל באחד ממשרדי הממשלה, דירקטור באחד מהחברות הגדולות במשק, דיקן באחת מהאקדמיות המפורסמות, ולדעתו ספק גדול אם כחובש כיפה היה מצליח להתמנות למשרות בכירות אלו.

ה' זן ומפרנס

לרגע, הם שכחו שה' זן ומפרנס, ורק הוא פותח את שערי הפרנסה, וכנראה מי שלא מתחבא ממנו, גדלים סיכויי לפתיחת דלתות הפרנסה בפניו.

בנוסף, צריך לשמור על סדרי העדיפויות. פרנסה היא דבר חשוב, אך היא לא צריכה להיות על חשבון הערכים האישיים.

כל דלת שנפתחה עבור הני ובעלה בעולם התעסוקה, והם ראו שם חרדי או חרדית העבירה בהם צמרמורת מעצבנת, היה בהם משהו שלא הצליח לשאת את המראה הזה – מראה של מישהו שהצליח להיכנס לאותה הדלת מבלי לוותר על ערכיו.

הני, שהתמחותה בתואר במנהל עסקים הייתה בתחום כוח אדם ומשאבי אנוש, השתלבה באגף משאבי אנוש של אחת מהחברות הגדולות והמובילות במשק. שם, מהעבר השני של שולחן הראיונות, היא פגשה שוב ושוב מועמדים ומועמדות, לא פעם כשכיפה שחורה על ראשם, וכיסוי ראש מכסה את שערן. כיסויי שדי עצבן את הני. והקשה עליה להמשיך לקדם אותם בתהליך הגיוס. משהו בלבוש הזה הפעיל בה התנגדות שקטה. לא בגלוי, חלילה, אבל ברמזים דקים, במבטים, בשאלות שנשאלו פעמיים, ובעיקר – בהצפת "בעיות התאמה" שכלפי מועמד אחר אולי לא הייתה טורחת להדגיש.

במקרים אלו, הייתה הני מרבה להבליט את האתגרים הצפויים לחרדים במקום העבודה – לפעמים אף מגדילה אותם מעבר לפרופורציה. ולרגע היה נדמה למרואיינים שחבשה את כובע המשגיח מהישיבה.

הכול, כי הצלחתם איימה על השקט הפנימי שלה. כל מועמד חרדי שהתקבל, היה בבחינת מראה - מראה כואבת. כי הצלחתם להיכנס מבלי לוותר על חזותם וערכיהם, הוכיחה לה שייתכן שהיא עצמה ויתרה

לשווא. שניתן היה ללכת בדרך אחרת, מבלי להיפרד מהכיפה, מכיסוי הראש, מהמראה, מהזהות. הרגעים הכי קשים היו כשיושבים מולה מרואיינים מרשימים, בעלי רזומה עשיר וניסיון בתפקידי ניהול בכירים, בוגרי מוסדות אקדמיים מהשורה הראשונה – שדווקא הם, עם כל סממני הזהות החרדית הברורה, הצליחו לפתוח דלתות שלה אפילו לא נפתחו.

המפגש

חלפו כמעט שני עשורים. עשרים שנה שבהן החיים הובילו כל אחת מהן לנתיב שונה כל כך. בסיומן, רבקה ומשפחתה החליטו לחזור ולעלות לארץ ישראל. עם אנגלית רהוטה כשפת אם, רקורד עשיר וניסיון מקצועי בינלאומי – היא נקבעה לפגישה מול חברה מהעבר, מבלי לדעת שהיא היא זו שיושבת מן העבר השני של השולחן.

השמש זרחה על עוד יום שגרתי במרכז תל אביב. הני מתרווחת בכיסא המנהלים במשרדה שבקומה ה-21 של מגדל יוקרתי. בידה כוס קפה הפוך, שהוזמן מהקפטריה בקומת הקרקע – זו שקיבלה לאחרונה תעודת כשרות מהדרין כתוצאה מריבוי של עובדים חרדים במגדל. זה קצת צרם לה, אבל במידה מסוימת היא השלימה עם כך שיתכן שוויתרה לחינם. היא מקליקה קלות על המקלדת, פותחת את יומן הראיונות שלה ומתכוננת לראיון הבא – משרה בכירה במיוחד: מנהלת אגף משאבי אנוש. תכל'ס, תפקיד הבוסית שלה.

היא כבר סימנה לעצמה בלב: אם לא תמצא חן בעיניה – היא לא תקדם אותה לשלב הבא, שלב הראיון המקצועי אצל סמנכ"ל משאבי אנוש. אבל כשרק נפתחה הדלת, סחף של רגשות שטף אותה. רבקה. חברתה משכבר הימים. הן נעמדו זו מול זו, כמה שניות של הלם – ואז חיבוק. חיבוק עמוק, מהוסס לרגע – ואז משתחרר. משפטים מתפוררים באוויר:

"שנים לא ראיתי אותך..."

"איך את נראית!"

"את בכלל לא השתנית!"

"את דווקא כן..."

וכמה שזה נכון. הני השתנתה – מאד. אורח החיים, הלבוש, הדיבור, עולם הערכים. היא כבר לא הני של פעם. לעומתה, רבקה – כמעט ולא השתנתה. חוץ מהחלפת שם המשפחה בעקבות נישואיה, נראה כאילו נותרה נאמנה לדרכה. ועדיין – יש שינוי, שינוי שקט, עמוק, מרשים: הרזומה שלה. כל שנות העבודה, ההישגים, ההתמדה, הפכו אותה למועמדת הבכירה לתפקיד שאולי יעמיד אותה, כפשוטו, מעל הני – הבוסית שלה. רבקה עקפה אותה ומבלי לוותר על ערכיה וחזותה.

סערת רגשות התחוללה בליבה של הני - כי מצד אחד, יש בזה משהו כמעט מושלם: מה יותר נחמד מזה שהבוסית שלך היא גם חברה טובה מהעבר? מישהי שאת כבר מכירה, שמדברת בשפה שלך, שמבינה אותך בלי שתצטרכי להסביר. ומצד שני, משהו שם בפנים צורם. איך היא תוכל באמת לעבוד תחת מישהי שלא ויתרה על מה שהיא עצמה כן ויתרה, על ערכים, על דרך, על זהות, בשביל הקריירה?!

הני עוד לא הספיקה ליישב את הסתירה הזו בתוכה, כשנפתחה הדלת וסמנכ"ל משאבי אנוש נכנס. הוא קלט מייד את האווירה החמה שבחדר, את שפת הגוף, את החיוכים – והבין שזה לא ראיון רגיל והסיק מכך, שאת השלב הנוכחי היא עברה.

הוא פנה לרבקה: "נראה שעברת את השלב הראשון בהצטיינות..." וסימן לה לגשת למשרדו לשלב הבא.

הוא בן אדם. ואין לו דרך לדעת מה הסתתר מאחורי החיוכים. מה שנראה לו כרגע כמפגש מרגש בין שתי חברות ותיקות, היה בעצם רגע טעון, כמעט סימבולי, של הצטלבות דרכים, של חשבון נפש, ושל אמת שקטה, שצפה אל פני השטח בתוך חדר ישיבות זכוכית בקומה 21.

בשורה לעמלי התורה בעיון

יצא לאור ספר 'מלאכת מחשבת' על מלאכות שבת

הכולל חבורות למדניות בפלפול ישיבתי, המפשיטות בבהירות את הסוגיות הסבוכות של מלאכות שבת

שיטת ר"ת בשקיעת החמה
ביאור דברי הרמב"ם בטעמא דמוקצה
ביאור דברי רש"י הבורר תורמוסין
ביאור דברי רש"י בכלי שמלאכתו לאיסור
דעת הרמב"ם והשו"ע אי הותרה או דחויה ועוד

עוצר נשימה

ומעורר מחשבה

כ-500 עמודים של
מאמרים בשלום
בית המוגשים
במונולוג מרתה
052-7115452

ונסוף עליו קונטרס הקדמה כ-100 עמודים בעמקות המחשבה, בסוגיות מעין עולם הבא דשבת, ונהמא דכיסופא

שנתחבר בס"ד על ידי בריתחא דאורייתא בחבורה של צורבא מרבנן, כולל בהיכל ישיבת וולפסון (נתיבות החכמה)

לציבור הקוראים, הספר במחיר 50 ₪ כולל משלוח עד לבית

1shol1@walla.co.il 052-7115452

הודעה משמחת

במסגרת הרחבת התפוצה ניתן להשיג את העלון באתרים: 'גיליונות' 'מורשת מרן' 'אור נקי' - ללא גול' 'עלון עולם'

הרב נתנאל משולם

שמה בחור

מורה נבוכים בקדושת הנעורים

מדריך גיל ההתבגרות להורים ומתבגרים
מבוסס על גישת גדול המשגיחים הרב
שלמה וולבה זצ"ל

משלוח עד הבית: 052-7115452
ניתן להזמין שיעורים להורים / בני הישיבות